

Jelige: NBW343

Jézus Olajfák hegyén elmondott beszédének preterista értelmezése

Lezárás dátuma: 2024.11.12.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	4
1.1. A preterizmus gyökerei és változatai.....	4
1.2. A tanulmány módszertanának ismertetése.....	5
1.3. A vizsgált szakasról	6
2. Az Olajfák hegyén elmondott beszéd kerete	6
2.1. Előzmények	6
2.2. Következő szakaszok.....	8
2.3. Konklúzió	9
3. A nemzedék és mindezek	10
3.1. Lehetséges értelmezések.....	10
3.2. A preterista magyarázata	13
3.3. Konklúzió	13
4. A pogányok ideje.....	14
4.1. Jelentéskülönbség az <i>αἰών</i> és a <i>κόσμος</i> között	14
4.2. Az a nap	16
4.3. Megelőző példázatok az ítéletről	19
4.4. A zsidók és a pogányok ideje	20
4.5. Konklúzió	21
5. A „vég” jelei	22
5.1. Sokan jönnek, hogy megtévesszenek	22
5.2. A vajúdás kínjainak kezdete	23
5.3. A tanítványokhoz tartozó előjelek	24
5.4. Minden nép között hirdettetik az evangélium	24
5.5. Konklúzió	26
6. A „vég”	26
6.1. A „pusztító utálatosság” megjelenése.....	26

6.2. Az Emberfia eljövetele	28
6.3. Konklúzió	31
7. Egyéb felmerülő kérdések	31
7.1. A fügefa példája.....	32
7.2. Noé idejében	33
7.3. A tolvaj	33
7.4. A radikális preterizmus tévedései	33
8. Összegzés.....	36
Függelék	38
1. Az Olajfák hegyén elmondott beszéd Máté, Márk és Lukács evangéliumában (RÚF)	38
2. Az utolsó idők közelsége az evangéliumokban és a levelekben.....	42
3. Az „utolsó idők” jelei	42
4. Különbség a preteristák között	42
Irodalomjegyzék	44

1. BEVEZETÉS

1.1. A preterizmus gyökerei és változatai

A preterizmus, az a teológiai álláspont, amelyik szerint a jézusi prófécia már az 1. században beteljesedett, nem csak az Olajfák hegyén elmondott beszéd értelmezésére van hatással; ennél jelentősen nagyobb spektrumban meghatározza az igeértelmezést. Ezen okból lényeges tisztázni, hogy a nézet alapjául szolgáló igeszakaszok nagy része nem kerül tárgyalásra a dolgozatban. Ennek ellenére viszont az írás szempontjából elengedhetetlen, hogy ezen eszkatológiai álláspont röviden megalapozásra kerüljön, mielőtt a tárgyalt igeszakasz vonatkozásában vizsgálnánk azt.

A preterizmus szó a latin 'praeteritus' kifejezésből ered, amelyet talán legjobban 'elmúlt'-nak érdemes fordítani ebben az esetben.¹ Kenneth L. Gentry Jr. közel 30 évvel ezelőtt ezzel a markáns mondattal igyekszik leírni a preterista nézetet: „Minél közelebb kerülünk a 2000-es évhez, annál messzebb kerülünk a Jelenések könyvében leírt eseményektől.”² Természetesen a preterizmusnak, mint értelmezési keretnek legnagyobb szerepe és alapja a Jelenések könyvében van, mégis más eszkatológikus kijelentések értelmezésénél is felmerül ezen lehetőség. Mivel azonban ezen teológiai nézet megfelelő definíciójához elengedhetetlen a kisebb csoportokra bontás, így ezt én is megteszem. A preterizmuson belül két nagy csoportot kell megneveznünk: (a) a radikális preterizmust és (b) a moderált preterizmust.³ Mindkét nézet szorosan gyökerezik abban a meggyőződésben, hogy Isten Királysága egy aktuális realitás és nem egy jövőbeli esemény. A leginkább lényeges különbség abban áll, hogy a moderált preteristák egyetértenek a Herman Ridderbos által népszerűsített „már igen, de még nem”⁴ ('als' és a 'nog niet') gondolattal, míg a radikális csoport kizárja annak a lehetőségét, hogy egyes prófécia még nem következtek be. Ez azt is magába foglalja, hogy van olyan csoportja a preteristáknak (ők magukat konzisztenseknek nevezik), akik a test feltámadására vonatkozó próféciaikat is

¹ Györkösy Alajos: *Latin-magyar szótár*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1996. 439

² Kenneth L. Gentry Jr.: *A preterist view of Revelation* in: *Four views on the Book of Revelation*, Grand Rapids, Zondervan, 1998, 37.

³ A különböző nézetekre más-más elnevezés született, dolgozatomban R. C. Sproul által használt csoportosítást fogom alkalmazni, hiszen ez az, amely az Olajfák hegyén elmondott beszéd értelmezése során legnagyobb segítséget nyújt.

⁴ Ez a teológiai nézet azt tartja, hogy igaz ránk, hogy már most az Isten országában élünk, hiszen az közöttünk van, de egyben az is igaz, hogy ennek teljessége még nincs itt, hanem előttünk áll. Így vonatkozik ez arra is, hogy egyes prófécia már valósággá lettek, bizonyos beteljesülések viszont még előttünk állnak. Részletesebben foglalkozik ezzel Herman Ridderbos a következő művekben: Herman Ridderbos: *Paul: An Outline of His Theology*, Grand Rapids, Eerdmans Publishing Company, 1975; és Herman Ridderbos: *The Coming of the Kingdom*, Philadelphia, Presbyterian and Reformed Publishing, 1975.

bekövetkezettnek tekintik.⁵ Ez viszont már felveti azt a kérdést is, hogy ez az értelmezési keret nem esik-e kívül az ortodox keresztyénségen, és amennyiben igen, a radikális preterizmus milyen megkötésekkel engedhető meg a Szentírás fényében.

A dolgozat témájához szorosan a moderált preterizmus kapcsolódik, hiszen ezen igeszakasz nem igazán foglalkozik olyan eseményekkel, amelyek bekövetkezésében eltér a vélemény a radikális preteristák által képviselttől. Ennek legjobb definiálásához Barry Cooper megfogalmazását fogom alkalmazni, amelyet egy Ligonier Ministries-hez kapcsolható előadásában mondott.⁶ Ez alapján a moderált preterizmust így lehetne meghatározni: a moderált preterizmus az a teológiai nézet, amely úgy tekinti, hogy a Dániel könyvében, Máté 24-ben és a Jelenések könyvében (az utolsó három fejezet kivételével) olvasható próféciaák bekövetkeztek az első században, különösen Kr.u. 70-ben, és így ezek nem olyan szimbolikus próféciaák, melyek beteljesülését még várni kell.

Miután tehát láttuk, hogy mit is jelent a preterizmus, elengedhetetlen arról is beszélni, hogy miért fontos jelen korunkban a kérdéssel foglalkozni. Bertrand Russell többek között Jézus Olajfák hegyén elmondott beszédében megjövendölt időpontjára hivatkozva állítja azt, hogy Jézus nemhogy mindentudó nem volt, még bölcsnek sem nevezhető, hiszen saját második eljövételének idejét se tudta.⁷ Ezen állítás csak példázza annak szükségességét, hogy mennyire fontos ezen igevers értelmezése. Jézus Olajfák hegyén elmondott beszédének értelmezésekor nem kevesebb, mint az elküldött Messiás prófétai tisztje forog kockán. A preterista értelmezés pedig szorosan gyökerezik a Jézus által használt időbeli utalás jelentésében.

1.2. A tanulmány módszertanának ismertetése

Ezen tanulmány célja nem a preterizmus, mint teológiai nézet igazolása, pusztán az Olajfák hegyén elmondott beszéd értelmezésében betöltött szerepének vizsgálata. Így elsődlegesen arra fókuszál a tanulmány, hogy az említett prófétai kijelentésnek Jeruzsálemre történő vonatkoztatása milyen mértékben állja meg a helyét. Ezt pedig legjobban úgy lehet megtenni az igeszakasz hosszúságára való tekintettel, hogy a felmerülő témák szerint vizsgálom azoknak preterista értelmezését. Így a dolgozat fejezeteiben egy-egy Jézus prófétálásában felmerülő kifejezés, vagy nagyobb téma elemzése fog történni úgy, hogy közben szorosan gyökerezik a vizsgált igeszakasz exegézisében.

⁵ Közéjük sorolandó J. Stuart Russell is, akinek ezen véleményéről a későbbiekben foglalkozom.

⁶ Barry Cooper: *Preterism*. hallgatható és olvasható: <https://www.ligonier.org/podcasts/simply-put/preterism> (utolsó letöltés: 2024.10.16.)

⁷ Bertrand Russell: *Why I am not a Christian: And Other Essays on Religion and Related Subjects*, ed. Paul Edwards, London, Allen & Unwin, 1957, 16-17.

1.3. A vizsgált szakasról

A tanulmányban elemzésre kerülő szakasz vizsgálatához elengedhetetlen, hogy röviden annak keletkezéséről is említést tegyek. A dolgozatnak nem célja, hogy bevezetéstani elemzés legyen, így egyedül a preterista értelmezéshez elengedhetetlen megírási körülményeket fogom kifejteni. Több teológussal egyetértve mind a három szinoptikus evangéliumot Kr.u. 70 előtti keletkezésűnek tekintem.⁸

2. AZ OLAJFÁK HEGYÉN ELMONDOTT BESZÉD KERETE

2.1. Előzmények

Az Olajfák hegyén elmondott beszéd előzményeinek a vizsgált szakaszok első néhány versét tekinthetjük (Mt 24,1–3; Mk 13,1–4; Lk 21,5–7). Ezek a versek azonos tartalommal bírnak, amelynek kulcsfontosságú elemei a következők: (a) a tanítványok megmutatják Jézusnak a templom szépségét, (b) Jézus megjövendöli annak (egyértelműen a templom épületére utal⁹) pusztulását és (c) a tanítványok erre válaszolva feltesznek néhány kérdést neki.

Mindezek az előzmények elengedhetetlenek ahhoz, hogy jobban megértsük, miről is szól az Olajfák hegyén elmondott beszéd. A kiemelt előzmények kapcsán első sorban fontos megjegyeznünk, hogy lényeges különbség az evangéliumok szövegezésében egyedül a (c) pontban említendő¹⁰. A másik két előzmény eltérései nem adnak okot arra, hogy tartalmi különbséget is feltételezzon az olvasó, így azokban a pontokban nem lényeges ezekkel különösen foglalkozni.

Először tehát az első két előzménnyel érdemes foglalkozni. Ez a két előzmény abban az eseményben kapcsolódik össze, ami Kr.u. 70-ben következett be: Jeruzsálem ostroma és a templom lerombolása. Máté és Márk evangéliumában is ez az egyetlen hely, ahol közvetlenül a templom lerombolását jövendöli meg Jézus¹¹. Ez a prófécia pedig igen meghatározó volt a

⁸ Ezen keletkezési idő mellett szóló érvek megtalálhatók Máté evangéliuma kapcsán: Donald A. Hagner: *Matthew 1-13 (WBC)* Dallas, Word, Incorporated, 1993, lxxiii-lxv. Márk evangéliuma kapcsán: R. T. France: *The Gospel of Mark (The New International Greek Testament Commentary)*, Grand Rapids, Eerdmans Publishing Co., 2002. 18-19. Lukács evangéliuma kapcsán: John Nolland: *Luke 1-9:20 (WBC)*, Dallas, Word Incorporated, 1989, xxxvii-xxxix. Egyes kommentárok ezzel szemben későbbi keletkezés mellett foglalnak állást. Kiemelendő ezek közül: W. D. Davies és D. C. Allison: *The Gospel of Matthew 1-7 (International Critical Commentary)*, London, T&T Clark Ltd, 2006. 127-138.

⁹ Βλέπετε ταύτας τὰς μεγάλας οἰκοδομὰς; (Mk 13,2a NASB 27)

¹⁰ Lásd: 1. függelék.

¹¹ Közvetett módon ez más helyeken is előfordul, lényeges ezek közül a többek által felvetett értelmezését a függőlegességének kiemelni, hiszen sokak szerint ez is a templom lerombolására vonatkozó közvetett prófétai tett. Ezen értelmezés mellett foglal állást többek között R. T. France is – R. T. France: *The Gospel of Mark* 435-441.

környezete számára is, hiszen ezen állítás később átfogalmazva, mint hamis vád hangzik el Jézus elfogása alkalmával (Mt 26,61; Mk 14,57).

Az első két előzmény tehát egyértelműen a templomra irányítja az olvasó fókuszát. Előtérbe helyezi annak a próféciának a nagyságát, amelyet Jézus mondott a pusztulása kapcsán. Szintén elengedhetetlen jelentőséget kölcsönöz a templomnak az Olajfák hegyén elmondott beszéd értelmezése kapcsán az is, hogy Jézus próféciája Kr.u. 70-ben bekövetkezett, és kő kövön nem maradt.

Ezen fókuszot viszont lényeges szem előtt tartani akkor is, amikor a tanítványok által megfogalmazott kérdést értelmezzük, hiszen ennek megfogalmazása egyértelműen visszautal Jézus korábbi szavaira¹². Amellett viszont, hogy a tanítványok kérdésének értelmezése során figyelembe kell venni Jézus szavait, szintén figyelembe kell venni azt is, hogy az evangéliumok ugyanazt az eseményt írják le, így a megfogalmazásban való eltérésekkel bár kell foglalkozni, azok egy eredeti kérdésre szükséges, hogy visszautaljanak.

Ez az eltérés pedig legjelentősebben Máté és a többi evangélium között fedezhető fel. A Mátéban olvasott kérdés szerint a tanítványok nem csak arra kérdeznak rá, hogy mi lesz a jele mindennek, hanem arra is, hogy mi lesz a jele az „Ő eljövetelének” és a „világ végének”.

A Máté által használt bővített kérdés kapcsán a legtöbb kommentár egyetért abban, hogy itt a tanítványok abban a hitben tették fel a kérdést, hogy a jeruzsálemi templom elpusztulása az egész világot megrengeti és ezért nem következhet be Krisztus visszajövele nélkül.¹³ Ezt tovább erősíti az a tény, hogy az *eschaton* mennyire erőteljes kapcsolatban állt az 1. századi gondolkodásban a *parousia* kifejezéssel.¹⁴ Miután ezt a következtetést levonják, sok szerző megmarad abban az értelmezési keretben, hogy nem szükséges ezzel részletesebben foglalkozni, hiszen itt egyszerűen a tanítványok félreértése adja okát a használt kifejezéseknek. Ezzel, az amúgy Kálvin által is vallott nézettel szemben J. Stuart Russell preterista értelmezési keretében úgy tekinti, hogy a tanítványok nem tévedtek abban, hogy ezt a három eseményt együtt kezelték (a templom lerombolása, Krisztus visszajövele és a világ vége).¹⁵ Ehhez viszont fontos azt is kiemelni, hogy míg a leggyakrabban használt magyar fordításokban mind

¹² „... ezek/ez” – a névmással egyértelműen a korábbi szavakra utalnak a tanítványok.

¹³ Kálvin János: *Evangéliumi harmónia: Máté, Márk és Lukács evangéliumának magyarázata III. kötet*, (ford.: Buzogány Dezső) Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 2020. 128-129; R. T. France: *The Gospel of Matthew (New International Christian Commentary)*, Grand Rapids, Eerdmans Publishing Co., 2007. 894-896; Ulrich Luz: *Das Evangelium nach Matthäus (Evangelisch-Katolischer Kommentar zum Neuen Testament)*, Zürich, Benziger Verlag, 1997. 410-411.

¹⁴ S. E. Porter: *Idioms of the Greek New Testament*. 2nd ed., Sheffield, JSOT, 1994. 110-111

¹⁵ James Stuart Russell: *The Parousia: A Study of the New Testament Doctrine of Our Lord's Second Coming*, Ada, Baker Book House, 1985. 57-59

az a kifejezés szerepel, hogy „világ vége”, itt nem ezt a szót használják a beszámoló alapján a tanítványok. A görög szövegben nem a *κόσμος*, hanem az *αἰών* vége szerepel, így a szótáraknak megfelelő kifejezés sokkal inkább a „korszak vége” lenne és nem a „világ vége”.¹⁶ Ezzel az alátámasztással kezdve a preteristák kifejtik, hogy itt mind a három evangélium alapján a tanítványok egy eseményre kérdeztek rá, amely egy adott időpontban kellett, hogy bekövetkezzen, Máté pusztán ezt a kérdést fogalmazza meg bővebben, de nem bővíti ki a kérdés tartalmát.

Lényeges ezek mellett viszont kiemelni azt is, hogy William R. Kimball miként értelmezi a Mátéban használt kérdést.¹⁷ Az adott verset vizsgáló fejezetében kifejti, hogy amennyiben a tanítványok kérdése valamilyen jövőbeli eseményre vonatkozott volna, akkor az evangélista beszámolója nem lenne igaz abban, hogy Jézus *válaszolt* a kérdésre. Az evangélium szerzője úgy kommentálja Jézus prófeciáját, mint ami válasz volt a tanítványok kérdésére, Kimball pedig miután eljutott arra a következtetésre, hogy a prófécia első sorban a jeruzsálemi ostromra vonatkozik, arra jut, hogy ez a kérdés sem vonatkozhat egy ahhoz képest jövőbeli eseményre.¹⁸

Természetesen ahhoz, hogy a két fő értelmezési hullám között megfelelő álláspontra kerüljünk, lényeges a szakaszt is mélyebben megérteni, viszont elsősorban azt látjuk az előzmények vizsgálata során, hogy nincs különösebb indok, amely azt támasztaná alá, hogy a Máté evangéliumában olvasott kérdés másra vonatkozott volna, mint a másik két beszámolóban. Azt viszont igenis erős érvek támasztják alá, hogy mind a három szinoptikus evangéliumban feltett kérdés ugyanarra az eseményre vonatkozik, amely egy adott időpontban következett be.

2.2. Következő szakaszok

Az Olajfák hegyén elmondott beszéd határainak megállapítása igen nehéz, hiszen a teljes 24. és teljes 25. fejezete Máténak ugyanazon a helyen hangzik el és nincs közben semmilyen narráció. Ezzel szemben viszont sem Márk, sem Lukács evangéliumában nem olvassuk a vizsgált szakasz után elhangzó példázatokat, amelyeket éppen ezen okból nem is elemzek jelen tanulmányban.

¹⁶ Varga Zsigmond: *Görög-magyar szótár az Újszövetség irataihoz*. Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 2020. 25 Fontos megjegyezni, hogy ez a fordítási különbség a 4.1. részben bővebben lesz tárgyalva, itt csupán említés szinten lényeges, hogy előkerüljön.

¹⁷ William R. Kimball: *What the Bible Says about The Great Tribulation*. New Jersey, Presbyterian and Reformed, 1984. 67-68

¹⁸ Természetesen jelen dolgozatban még ezen értelmezés nem került részletes kifejtésre, viszont a preterista értelmezés szempontjából elengedhetetlen kiemelni, hogy Kimball érvei alapján, amennyiben a prófécia Jeruzsálemre vonatkozott, az Emberfia eljövételének és a korszak végének is be kellett következzen valamilyen formában ekkor.

Az Olajfák hegyén elmondott beszéd jelenleg vizsgált szakasza az a része, amely profetikusan nyelvezettel hangzik és nem példázatként.¹⁹ Márk és Lukács is azon részek után, melyek mind a három szinoptikus evangéliumban szerepelnek, időben továbbhaladnak, és a kovásztalan kenyerek ünnepével folytatják a beszámolót.²⁰ Máté evangéliumában a 24,45-től kezdődő részt a kommentárok egyértelműen új szakaszként kezelik, és még az eddig Jeruzsálemre összpontosító magyarázók is áthelyezik a fókusz a hívők állhatatosságára.²¹ Ezzel szemben Russell felteszi a kérdést, hogy „... *Has our Lord really dropped the subject with which He and His disciples had been hitherto occupied?*”²² Jogos a kérdés, és a kommentárok valóban nem adnak magyarázatot arra, hogy amennyiben egy ilyen erőteljes váltás történt itt, mindehhez miért nem társult semmilyen grammatikai vagy retorikai jelzés. Szintén a példázatok és a korábbi prófécia közötti egységet fejezi ki az is, hogy a tíz szűz példázatának konklúziója megegyezik a 42. vers konklúziójával, amelyet még jelentősen több magyarázó tulajdonít a Jeruzsálemre vonatkozó prófécia részéhez. Így tehát elsődlegesen azt kell kifejezni, hogy míg a másik két evangéliumban itt véget ér a prófécia, Máté tovább folytatja példázatokkal a Jeruzsálem felett bekövetkező ítélet megjövendölését.

2.3. Konklúzió

A tanítványok a jeruzsálemi templom pusztulásának megjövendölése után kérdezték meg Jézust egy eseményről és annak egy adott időpontban való bekövetkezéséről. A kérdés tartalma nem tér el a három vizsgált beszámolóban, így a preteristákkal egyetértve az Emberfia eljövételét és az *αἰών* végét szerintem is szorosan össze kell kötni Jeruzsálem ostromával. Természetesen az további vizsgálat tárgya, hogy mindez mit jelent a konkrét prófécia értelmezése során.

Bár a dolgozatban nem kerül részletesebb kifejtésre, lényeges említést tenni arról is, hogy a radikális preteristák szerint a jeruzsálemi templom lerombolására vonatkozó prófécia nem érnek véget azokkal a szavakkal, amik mind a három evangéliumban szerepelnek, hanem

¹⁹ Ezek a szakaszok az 1. függelékben feltüntetett részek.

²⁰ Ez az ok arra, hogy a dolgozat vizsgált része egyedül az, amely mind a három szinoptikus evangéliumban szerepel.

²¹ Lásd: Kálvin: *Evangéliumi harmónia*, Donald A. Hagner: *Matthew 14-28 (WBC)*, Dallas, Word, Incorporated, 1993, Luz: *Das Evangelium nach Matthäus*, France: *The Gospel of Matthew*.

²² Russell: *The Parousia* 97-99 (fordítás: *Vajon a mi Urunk valóban elhagyta volna azt a témát, amellyel Ő és a tanítványai annyira foglalkoztak?*)

szerintük a Máté evangéliumában ezt követő példázatok, egészen a narrációval ellátott váltásig erre vonatkoznak.²³

3. A NEMZEDÉK ÉS MINDEZEK

Miután megvizsgáltuk, hogy mi keretezi az Olajfák hegyén elmondott beszédet, most lényeges részletesebben is elmerülni adott témákban, amelyek meghatározzák a prófécia értelmezését. Ezek közül az első kettő a „nemzedék” és a „mindezek” kifejezés, amelyet különböző módon interpretálnak a teológusok, és ez nagyban meghatározza azt, hogy a jövőben miként értelmezik a vizsgált szakaszt. A következőkben tárgyalt vers azért szükséges, hogy elsőként említésre kerüljön, hiszen talán a preterista értelmezés mellett ez hangzik el a leggyakrabban, így ennek mérlegelése elengedhetetlen.

A vers, amelynek értelmezése során ez a kifejezés előkerül, megtalálható a Máté 24,34-ben: *„Bizony mondom néktek, el nem múlik ez a nemzedék, mígnem mindezek meglesznek.”* (Károli 1908) (*ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη ἕως ἃν πάντα ταῦτα γένηται.*)²⁴ Természetesen itt jól látszik, hogy amiként nem lehet a vizsgált szakaszt ezen vers értelmezése nélkül elemezni, úgy ezt a verset sem lehet megmagyarázni addig, amíg mind a „nemzedék”, mind a „mindezek” kifejezés értelmét meg nem találjuk.

3.1. Lehetséges értelmezések

Amikor azt a verset olvassuk, hogy *„nem múlik el ez a nemzedék, amíg mindez meg nem történik”* (Mt 24,34), akkor talán az első és leginkább kézzel fogható értelmezés az, hogy mindez arra a nemzedékre (*γενεά*) vonatkozik, amely akkor Jézussal egy időben élt és arra az eseményre, hogy az Emberfia megjelenik a felhőkön hatalommal és dicsőséggel. Ez az annyira egyszerűnek tűnő értelmezés az, amelyet ateista értelmezők tollából is lehet olvasni gyakran.²⁵

Ezen egyszerű értelmezés mellett viszont több olyan teológusnak a gondolatát is meg kell említeni, akik nem fogadják el ezt a lehetséges magyarázatot. Ezekhez viszont szükséges kiemelni a kapcsolatot egy korábban olvasható verssel: *„vannak némelyek az itt állók között, akik nem kóstolnak addig halált, amíg meg nem látják, hogy az Isten országa eljött hatalommal.”* (Mk 9,1 – 1908 Károli fordítás) Ez a vers is szerepel a többi szinoptikus evangéliumban is, és így még jobban alátámasztható a kapcsolat ezen vers és az Olajfák hegyén

²³ A moderált preteristák között nincs egyetértés abban, hogy a Mt 25-ben olvasható példázatok az első században bekövetkeztek-e.

²⁴ Az Újszövetség görög szövegeinek közlése során a Nestle-Aland 28-at használom, ahol nem jelzem a főszövegben, ott a magyar szöveg esetében a 2014-es Revideált Újfordítást közlöm.

²⁵ Erre példa Bertrand Russell már említett könyve, amelyben pont erre alapozza Jézus tévedését.

elhangzó prófécia között. William L. Lane ezt írja: „*The transfiguration was a momentary, but real (and witnessed) manifestation of Jesus's sovereign power, which pointed beyond itself to the parousia, when He will come with power and glory.*”²⁶ Ez a meglátás, miszerint Jézus megdicsőülése volt az, amelyben ez az ígélet beteljesült, igen elterjedt és több kommentátor által is vallott nézet. A radikális preterista értelmezők között elterjedt az a nézet, hogy Jézus ezen két kijelentésének ugyanarra az eseményre kellett utalnia. Erre jogos alapot nem szolgáltat egyik preterista értelmező se, így jogosabbnak látom Lane felvetését, aki a megdicsőülés pillanatában látja bekövetkezését Jézus ezen utalásának. A preteristák ezzel szemben úgy feltételezik, hogy Jézus ugyanarra az eseményre utalt mindkét alkalommal. Ez viszont még mindig több opciót lehetővé tesz. Sokan Jézus feltámadására, vagy esetleg a Szentlélek kitöltetésére vonatkozó próféciának veszik ezt a verset. Ezen opciók kapcsán viszont jogos kritika az, amelyet R. C. Sproul fogalmaz meg, amikor felteszi a kérdést, hogy Jézus miért prófétálná meg, hogy egy pár hét múlva bekövetkező eseményig lesznek az itt állók között némelyek, akik nem ízlelik meg a halált addig.²⁷ Valóban jogos a kritika, hogy az ilyen közeli bekövetkezéstől elüt az a nyelvezet, amelyet itt Jézus használ. Így tehát beláthatjuk, hogy megállja a helyét az a feltételezés is, hogy Jézus a templom pusztulásához kapcsolja ezt a próféciát is, viszont ezt fontos kritikával kezelni, hiszen a két igevers közötti egyértelmű kapcsolat nem bizonyított megfelelő módon. Az értelmezés azon részét, amely a Máté 24-ben olvasható próféciának 70-ben bekövetkezésére fókuszál, megfelelően támasztják alá a Sproul által is kifejtett érvek.

Ebben az esetben viszont még mindig fennáll annak a kérdése, hogy akkor mikor fog bekövetkezni az, hogy meglátják az Emberfiát hatalommal és dicsőséggel? Ez nem lehet Jézus megdicsőülése, vagy feltámadása, sem a Szentlélek kitöltése, hiszen ezek túl hamar bekövetkező események voltak ahhoz képest, amilyen kifejezéssel Jézus utalt az időpontra. Ezek azok az értelmezési lehetőségek voltak, ahol a magyarázó a „generáció” kifejezést szó szerint az ott állók nemzedékére vonatkoztatta, de a „mindezek” kifejezés értelmét igyekezett valamilyen módon átvittén értelmezni, és leszűkíteni azt egyedül Krisztus uralmának valamilyen kiábrázolására.

Ezen csoport mellett viszont létezik egy másik nagyobb halmaz az értelmezéseknek, amely a „mindezek” kifejezésnek a tartalmát igyekszik a lehető leginkább hűen megőrizni és egyedül a „generáció” kifejezést szélesíteni, vagy más jelentéssel felruházni. Sokak között Lange és

²⁶ William L. Lane: *The Gospel of Mark (The New International Commentary on the New Testament)*, Grnad Rapids, Eerdmans Publishing Co., 1974. 314

²⁷ Richard Charles Sproul: *The Last Days According to Jesus*, Ada, Baker Books, 2015. 60-62.

Stier is azt az álláspontot képviseli, hogy a *γενεά* kifejezés itt nem a Jézus korában élő nemzedékre utal, hanem egy nemzetre.²⁸ El kell ismerni, hogy ezen értelmezési keret mellett szól az, hogy a klasszikus szerzőknél és néhol még az Ószövetség görög fordításaiban is megtalálható ez a jelentése a *γενεά* kifejezésnek.²⁹ Viszont ellenérvként Russell felhossa azt, hogy ez az értelmezés messze áll attól, aminek bárhol máshol fordítjuk ugyanezt a kifejezést Jézus használatában.³⁰ Erre talán legjobb példa az Olajfák hegyén elmondott beszéd napján elhangzó mondat a Máté 23,36-ban: „*mindezek reá következnek erre a nemzetségre.*” (1908 Károli fordítás) A prófécia közvetlen környezetében a vele egyidőben élő zsidó vallási vezetőkre használta a *γενεά* kifejezést. Ami viszont a korábbi értelmezők miatt is lényeges, az a Máté 11,16: „*De kihez hasonlítsam ezt a nemzetséget?*” (1908 Károli fordítás) Ez pedig azért kiemelten meghatározó, hiszen itt nem csak más magyarázók, de maga Lange és Stier is egyértelműen állást foglal, hogy Jézus a *γενεά* szó használatával a vele egyidőben élő zsidó vezetőkre utal.³¹ Így tehát bár meggyőzően hangzik, hogy a *γενεά* kifejezés használatos volt nemzetre is, mégis azt kell látnunk, hogy ezt következetesen nem lehet érvényesíteni, sőt ez a használat nem is jellemző az evangéliumokra³².

Ezen értelmezés mellett viszont van más is, aki a „*nemzedék*” kifejezés tágabb értelemben való fordítása mellett tesz állásfoglalást. Herman Ridderbos azt fejezi ki, hogy itt Jézus nem az időre igyekszik utalni, hanem sokkal inkább az emberekre (arra, hogy milyen lesz az emberek gondolkodása, és nem arra, hogy mikor fog mindez bekövetkezni).³³ Ez az a nézet, amely szintén gyakran olvasható különböző magyarázatokban: Jézus arra utalt ezzel a kifejezéssel, hogy még akkor is lesznek olyanok, akik ellene láznak.³⁴ Ezzel pedig nem az időpontját akarta megjelölni az eseményeknek, hanem sokkal inkább annak bizonyosságát akarta alátámasztani, hogy a tanítványok tudják, hogy ez mindenképpen be fog következni. Ha ezen értelmezés szerint szeretnénk érthetőbbé formálni Jézus szavait, az valahogy így hangozna: Nem múlik el az *ilyenfajta* nemzedék, amíg mindez meg nem történik. Szintén ezen értelmezés

²⁸ John Peter Lange: *The Gospel According to Matthew*, online elérhető változat: <https://archive.org/details/gospelaccordingt00lang/page/356/mode/2up> (utolsó letöltés: 2024.10.09.); Rudolf Stier: *The Words of the Lord Jesus*, vol II., ford.: William B. Pope, London, T&T Clark, 1866.

²⁹ Deut 32,5.20; Zsolt 22,30; Ézs 53,8 – bár a fordítás nem „nemzet”-ként hozza, mégis jelentésében közelebb áll a *γενεά* kifejezés ezekben az esetekben a „nemzet”-hez, mint a „nemzedék”-hez.

³⁰ Russell: *The Parousia* 84-87.

³¹ John Peter Lange: *The Gospel According to Matthew*; Rudolf Stier: *The Words of the Lord Jesus*, vol II., 98

³² További előfordulások, ahol egyértelműen az akkor élő nemzedékre utalnak az evangéliumok: Mt 12,39.41-42.45; Lk 11,50-51; 14,25; Mk 8,38.

³³ Herman Ridderbos: *The Coming of The Kingdom*, trans: H. de Jongste, ed. Raymond O. Zorn, Philadelphia, Presbyterian and Reformed, 1962. 500-502.

³⁴ Más magyarázók szerint nem az ellene lázadókra, hanem az öt követőkre utal a nemzedék kifejezés, de ez a közvetlen környezetben való *γενεά* használata miatt nem annyira elterjedt. (ti. farizeusokra használta korábban)

mellett szól Jézus gyakori „hitetlen nemzedék” használata, amely ismét a γενεά kifejezés ezen jelentésében szerepel. Ezen értelmezéssel szemben viszont Sproul egy fontos kritikát fogalmaz meg, rávilágítva arra, hogy Jézus nem arra a kérdésre válaszolt, hogy biztosan bekövetkezik-e mindez, hanem arra, hogy mikor fog mindez bekövetkezni.³⁵

Így tehát összegezve azt láthattuk, hogy az eddigi lehetséges magyarázatok mind beleütköztek egy problémába. Amennyiben a „mindezek” kifejezés értelmét szeretnék valamilyen módon szűkebbre venni (megdicsőülés, feltámadás, vagy a Szentlélek kitöltetése), akkor a Jézus által használt kifejezés és időtartam válik nehezen magyarázhatóvá. Amennyiben viszont a „nemzedék” kifejezés értelmét szeretnék tágítani, akkor pedig abba a problémába ütköznek a magyarázók, hogy ezek a jelentéstartalmak erőteljesen elütnek attól, ahogy máshol használják a γενεά kifejezést az evangéliumok.

3.2. A preterista magyarázata

A korábban kifejtett érvek alapján a preteristák úgy látják, hogy sem a „mindezek” sem a „nemzedék” kifejezést nem lehet átvittén értelmezni, hiszen ezek mellett szóló érvek eltörpülnek az ellenérvekkel szemben. Ezen okból vetik fel, hogy érdemes megmaradni az eredeti legegyszerűbb magyarázatnál, amit az elején is kifejtettem: a „nemzedék” az akkor élő generációra, a „mindezek” pedig az Emberfia felhőkön való hatalommal és dicsőséggel való megjelenésére utal. Természetesen az, hogy mit is jelent az, hogy az Emberfia megjelent felhőkön hatalommal és dicsőséggel, még később kerül kibontásra, hiszen ebben a fejezetben elsősorban ez a specifikus vers kerül elemzésre. Ezek mellett viszont kimondható, hogy amennyiben egy nemzedéket a korábbi ismereteink alapján igyekszünk behatárolni, akkor nagyjából 30 és 40 év közé érdemes azt tenni.³⁶ Ebből pedig a konklúziót legjobban összefoglalja Russell, amikor ezt írja: „*It is neither so short as to make it inappropriate to say, 'This generation shall not pass away,' etc., nor so long as to throw it beyond the lifetime of many who might have seen and heard the Saviour, or of the disciples themselves.*”³⁷

3.3. Konklúzió

Míg a legtöbb értelmezés azzal a nehézséggel küzd, hogy az egyes szavak értelmezése során vagy grammatikai, vagy exegetikai bravúrokat kell végrehajtson, Russell úgy látja, hogy értelmezése koherens tud maradni a korábbi szakaszokkal. Így tehát a preteristák azt is

³⁵ R. C. Sproul: *Last Days According to Jesus* 66-67.

³⁶ Ez akár a Mt 1-ben olvasható nemzetségtáblázat alapján is kiszámolható, akár a pusztai vándorlás és a 95. zsoltár összevetésével.

³⁷ Russell: *The Parousia* 89.

gondolják, hogy ezen értelmezés teszi **egyedül** koherenssé a nemzedék szó magyarázatát. A „mindezek” kifejezést pedig nem csak az Emberfia megjelenésére, hanem a teljes 24. fejezetben tárgyalt eseménysorozatra vonatkoztatják, így a Néró uralkodása alatt Kr. u. 66-ban kirobbant zsidó háború kezdetétől a Kr. u. 70. szeptemberében bekövetkezett templomrombolásig. Azt pedig, hogy ebben az eseménysorozatban miként gondolják a preteristák, hogy megjelennek Jézus eszkatológiai kijelentései, azt az 5. fejezetben igyekszem tárgyalni.

4. A POGÁNYOK IDEJE

A korábban kifejtettek alapján eddig megvizsgáltuk, hogy a tanítványok kérdése miként határozza meg Jézus próféciaját, miért időtartamra utalt Jézus, és miért szükséges, hogy a „nemzedék” 30-40 éves jelentésével bírjon. Ezek után megláthattuk, hogy a „mindezek” kifejezés miért szükséges, hogy ne csak egy mondatra, hanem a teljes fejezetre vonatkozzon. Ezeket figyelembe véve elengedhetetlen, hogy kicsit részletesebben foglalkozzunk a Lukács 21,24b-ben olvasott mondatrészszel: „... és pogányok tapossák Jeruzsálemet, amíg be nem telik a pogányok ideje.” Ez a vers pedig a preterista értelmezők szerint szoros kapcsolatban áll azzal a kérdéssel, amit a tanítványok tettek fel Jézusnak Máté evangéliumában: „mi lesz a jele a korszak végének.”³⁸ Ez a kapcsolat alapvetően azon alapszik, hogy mindkét beszámoló egy közös eseményben és tanításban gyökerezik, viszont elengedhetetlen azt is kiemelni, hogy bár ez jogos érv, mégis az evangelisták a saját szűrőjükön keresztül írták le a próféciát, így nem feltétlen lehet kimondani egy ilyen egyértelmű kapcsolatot.

4.1. Jelentéskülönbség az *αἰών* és a *κόσμος* között

A 3. fejezetben csak említést tettem arra, hogy Russell következetesen így fordítja az *αἰών* kifejezést, viszont ez több megalapozást igényel és szorosabban tartozik a pogányok idejéhez, mint az előzményekhez, így ez itt fog megtörténni. Ahhoz viszont, hogy pontosabban megértsük, miként is használja Máté evangéliuma az *αἰών* kifejezést, lényeges nem csak az Olajfák hegyén elmondott beszédet vizsgálni, hanem korábbi szakaszt is elővenni, ahol talán a legjobban meglátszik a *κόσμος* és az *αἰών* szó használata között a különbség. Itt elsődlegesen nem nyelvtani elemzés szükséges, hanem a két szó evangéliumban történő használata közötti különbség meghatározása.

³⁸ Korábbi kifejtés alapján ez a fordítás közelebb állhat az eredeti szöveg jelentéséhez.

A legtöbb preterista értelmezőhöz hasonlóan elengedhetetlen, hogy a Máté 13,38-40-ig terjedő szakaszát megvizsgáljuk, hiszen ez az, amely által legjobban kiábrázolódik, hogy Jézus elkülönítette az *αἰών* és a *κόσμος* szó határát, nem pedig szinonimaként alkalmazta.³⁹

Vers	RÚF	CSIA	EFO	görög
38	a szántóföld a világ , a jó mag a mennyek országának fiai, a konkoly a gonosz fiai,	A szántóföld a világ . A nemes mag jelenti a királyság fiait, a gyom a rossznak fiai.	A szántóföld a világ . A jó mag azokat jelképezi, akik Isten Királyságához tartoznak, a gyomok pedig azokat, akik a Gonoszhoz tartoznak.	<i>κόσμος</i>
39	az ellenség, aki elvetette a konkolyt, az ördög; az aratás a világ vége, az aratók pedig az angyalok.	Az ellenség, aki a gyomot vetette, a vádló. Az aratás a kornak befejezéséhez jutása, az aratók az angyalok	Az ellenség, aki a gyomokat veti, a Sátán. Az aratás ennek a korszaknak a vége, az aratók pedig az angyalok.	<i>αἰών</i>
40	Ahogy tehát a konkolyt összegyűjtik és megégetik, úgy lesz a világ végén.	Mármint, ahogy a gyomot összeszedik, és tűzben elégetik, úgy lesz a kornak befejezésekor is.	Ahogy a gyomokat összeszedik és elégetik, úgy fog történni ennek a korszaknak a végén is.	<i>αἰών</i>

Elsődlegesen azt szükséges megjegyezni, ahogyan az látszódik a táblázatban is, hogy sajnos a Magyarországi Református Egyház által elfogadott egyik fordításban sem jelenik meg, hogy más szót használ az evangélium az adott versekben. Sem a katolikus, sem a református fordításoknál nem található különbség, ezért volt szükséges ebben a kivételes helyzetben pozitív példaként felmutatnom a Csia Lajos által készített fordítást és az egyszerűsített fordítást. Természetesen a többi fordítási jellemzővel nem szeretnék foglalkozni, pusztán az *αἰών* és a *κόσμος* közötti következetes különbségre szeretnék rámutatni.⁴⁰

Olvasva a Revideált Újfordítású Bibliát nem igazán jutna az eszébe senkinek, hogy a 38. versben használt világ kifejezés más lenne, mint a következő versben és így jogosan kezelné úgy a búza és konkoly példázatának magyarázatát, mint ami az emberiség történetének végéről szól. Ezzel szemben viszont itt nem a *κόσμος* vége szerepel, hanem az *αἰών* vége, amely így nem az emberiség történetének befejezésére, hanem sokkal inkább egy adott időszaknak, korszaknak a végére utal. Ezen két szó megkülönböztetésének hiánya a legtöbb magyar fordításban egyértelműen félreértéshez vezethet és így könnyen megtévesztő lehet azon olvasó számára, aki nem kíséri figyelemmel a görög szöveget az olvasás során.

Richard Chenevix Trench jegyzi meg művében, hogy a *συντελείας τοῦ αἰῶνος* kifejezés nem a véget jelenti, hanem sokkal inkább egy korszaknak a befejezését, amelyet utána szorosan

³⁹ Russell: *The Parousia* 22-26.

⁴⁰ E fordításokkal kapcsolatos fontos kritikai kérdéseket itt nem tárgyalom, mivel nem kapcsolódnak a dolgozat tárgyához.

követ egy másik korszak maga után.⁴¹ Ez a felfogás pedig kifejezetten közel áll a kor zsidó felfogásához, amely úgy tekintette, hogy a Messiás megjelenésével egy új korszak érkezik el, és a mennyek országa lesz az, amely felváltja a korábbi korszakot. Ebben pedig a Messiás maga az, aki betölti uralkodói pozícióját. Ez az elképzelés pedig központi szerepet játszott Keresztelő János tanításaiban is. Az „*elközelített a mennyek országa*” és a megkeresztelkedés szükségessége központi szerepet töltött be tanításában. Ezt látta elengedhetetlen ahhoz, hogy a krízisre, az ítéletre⁴² felkészüljenek a zsidók, ez a felkészülés pedig szorosan összekapcsolódik a zsidó gondolkodás korszakokról alkotott képével.⁴³ Így tehát azt láthatjuk, hogy a zsidó gondolkodás várta a korszak végét és azt, hogy egy új korszak váltsa fel az addigit és elérkezzen a Messiás, megkezdve a mennyek országának idejét.

4.2. Az a nap

A zsidó gondolkodásban megfigyelhető korszakokkal kapcsolatos elképzelés erőteljesen kapcsolódik az ÚR napja és az Emberfia eljövételének gondolatköréhez is, amely már jelentősebb, kifejezetten vizsgálva az Olajfák hegyén elhangzott próféciaát. Ez a kifejezés azért kapcsolódik ehhez az evangéliumi eszkatológiai kijelentéshez, mert az ÚR napja gyakran úgy jelenik meg, mint „az a nap”, ez pedig Jézus szavaiban is rendszeresen megjelenik, a Lk 21,34-ben is ez olvasható. Szintén mélyen gyökerezik ez a kapcsolat abban, hogy az Olajfák hegyén elhangzott prófécia elengedhetetlen előzménye a Lk 19,44, ahol Jézus azt mondja, hogy: „*nem ismerted fel meglátogatásod idejét.*” A meglátogatás idejének jelentése pedig a Lk 1-ben olvasható előfordulása miatt Lukácsnál valószínűleg az ószövetségi próféciaokban is olvasható jelentésével bír. Ezt a kapcsolatot Freeman is felfedezi. Előbb megjegyzi, hogy szerinte Jóel próféta teljes könyve az ÚR napjára mutat, majd azt fejezi ki, hogy az esemény, amelyről Jóel próféta jövendölt, megegyezik azzal, amelyről Jézus beszélt.⁴⁴ Ezt a véleményét talán ez a mondata foglalja össze a legjobban:

Quite evidently such apocalyptic phenomena [Joel 2:30-31] did not find fulfillment at Pentecost, but point to the latter days and the second advent, as our Lord himself confirms

⁴¹ Richard Chenevix Trench: *Synonyms of the New Testament* 8. ed., London, Macmillan and Co., 1876. 206-207.

⁴² A „krízis” kifejezés visszavezethető a görög *κρίσις* kifejezésre, amelyet az Újszövetség „ítélet”-ként használ.

⁴³ R. C. Sproul: *Last Days According to Jesus* 82.

⁴⁴ Hobart E. Freeman: *An Introduction to the Old Testament Prophets*, Chicago, Moody, 1968. 144-148.

in Matthew 24:29-30, where he uses the same apocalyptic imagery in connection with his second coming.⁴⁵

Azt látjuk tehát, hogy Freeman látva a kapcsolatot Jóel 2,30-31 és a szinoptikusokban olvasott részek között, amelyek arról beszélnek, hogy jelek lesznek a napban a holdban és a csillagokban (Mt 24,29; Mk 13,24-25; Lk 21,25), arra a következtetésre jut, hogy mivel mindezek nem következtek be a Szentlélek kitöltései, ezért mindenképp egy még jelenhez képest is jövőbeli eseményhez kell, hogy kapcsolódjanak. Freeman úgy látja, hogy „*elég nyilvánvaló*”, hogy ezek az események nem következtek be pünkösdkor, és természetesen ezzel az igeszakasz preterista magyarázói is egyetértenek. Viszont az a következtetése, hogy akkor mindenképpen egy jelentősen későbbi időpontra kell ezt tenni, már felvet kérdéseket, kifejezetten abban az esetben, ha figyelemmel kísérik azt, hogy maga Péter miként hivatkozik Jóel prófécijára a Cselekedetek könyvében, miközben a pünkösdi eseményekre utal: „*hanem ez az, amiről Jóel így prófétált: Az utolsó napokban, így szól az Isten, kitöltök Lelkemből minden halandóra...*” (ApCsel 2,16-17a) Érdekes módon Péter a Szentlélek kitöltését olyan eseményként fogta fel, mint ami az ÚR napjának előjele és amely arra mutat, hogy az mindjárt bekövetkezik. Összegezve az előbbi két állítást egy nehézségbe ütközünk. Amennyiben Freeman meglátása helyes, akkor Jóel prófécija még mindig nem következett be. Ezek közben viszont, ha Péter sem téved, amikor ihletetten azt mondja, hogy az előjelek elkezdődtek, akkor az azt kell jelentse, hogy az ÚR napjának előjelei pünkösdkor elkezdődtek. Ennek következménye pedig az, hogy ebben az esetben az ÚR napjának bekövetkezése még mindig előttünk áll, több mint 2000 évvel az előjelek megjelenése után. Ez az időbeli távolság még jobban kérdésessé válik, amikor azt látjuk, hogy az előjelek és a mai nap között eltelt idő lassan háromszor annyi, mint a prófécia és az előjelek között eltelt idő.⁴⁶

Jóel próféta mellett ki kell emelni, hogy Ámosz, Hóseás, Ézsaiás és Zofóniás könyvében is olvasunk próféciát, amely az ÚR napja kapcsán hangzik el. Ezek nem kerülnek részletesebb

⁴⁵ Freeman: *An Introduction to the Old Testament Prophets* 146 (fordítás: *Az ilyen apokaliptikus jelenségek [Jóel 2:30-31] nyilvánvalóan nem pünkösdkor teljesedtek be, hanem az utolsó napokra és a második adventre utalnak, amint azt maga az Úr is megerősíti a Máté 24,29-30-ban, ahol ugyanezeket az apokaliptikus képeket használja második eljövételével kapcsolatban.*)

⁴⁶ Egy érzékletes példát érdemes még kiemelni annak érdekében, hogy ezen eshetőség abszurditását jobban megvilágítsam. A KSH adatai alapján a 2003-ban Magyarországon született férfiak várható élettartama 68 év. Így tehát egy ekkor született férfiként ezt a nyelvezetet használva az egyén úgy tenné legbölcsebben, ha 17. életévét betöltve már az utolsó éveinek elkezdéséről beszélne.

elemzésre a dolgozatban, viszont lényeges megemlíteni a szerepüket, hiszen az ÚR napjának ószövetségi jelentésének megértése érdekében ezek elolvasása elengedhetetlen.⁴⁷

A korábbi értelmezéssel szemben Russell amellet érvel, hogy ezek a próféciák valóban Krisztus második eljövételét vetítik elő, ez viszont nem egy jövőbeli esemény, hanem a Jeruzsálem feletti ítélet.⁴⁸ Ahhoz, hogy ezt jobban megértsük, lényeges látni azt is, hogy az *incarnatio* milyen szerepet tölt be mindebben. Zakariás így kommentálja Keresztelő János megszületését: „*Áldott az Úr, Izráel Istene, hogy meglátogatta és megváltotta az Ő népét.*” (Lk 1,68). Olvasva ezt a verset ki kell emelni, hogy itt az a kifejezés szerepel, hogy *ἐπεσκέψατο*, amely jelentése átfedésben van az *ἐπίσκοπος* kifejezéssel⁴⁹, amely a mai egyedül vallásos környezetben használt püspök mellett az első században inkább katonai tisztséget jelölt. A meglátogatás magában hordozza azt is, hogy ez az alkalmasság ellenőrzésével jár, ami azzal kezdődött Lukács beszámolója szerint, hogy Keresztelő János megszületett. A későbbi fejezetekben egyértelműen látjuk, hogy a nép látva Jézus csodáit Istent magasztalta és úgy tekintett erre, hogy Isten **meglátogatta** őket.⁵⁰ Vagyis a meglátogatás, az alkalmasság ellenőrzése nem ért véget azzal, hogy Keresztelő János eljött, de folytatódott Jézus földi munkásságával. Később pedig, mikor Krisztus sír Jeruzsálem felett ezt mondja: „*földre tipornak téged és fiaidat, akik falaid között laknak, és kő kövön nem marad benned, mert nem ismerted fel meglátogatásod idejét.*” (Lk 19,44)⁵¹ Ezekből tehát azt látjuk, hogy ez a „látogatás” volt az alkalmas idő arra, hogy Jézus Messiás voltának való meglátása megtérésre indítsa a szíveket, mivel ugyanez a látogatás legközelebb már az ítélet idejét fogja hozni.⁵² Így tehát azt kell látnunk, hogy ez az alkalmasságot ellenőrző látogatás bizonyos mértékben utalt az *incarnatoria*, és arra, hogy Isten megváltó munkája elkezdődött, viszont egyben utalt arra is, hogy ez jele lesz a hamarosan elközelgett ítélethirdetésnek, mivel nem fogadták be Krisztust. Ez pedig valamilyen módon előrevetít egy „már igen, de még nem” helyzetet, viszont azt nem századokkal vagy évezredekkel helyezi a jövőbe, hanem 40 évvel.⁵³

⁴⁷ Ámosz 5,18-20; Zof 1,7-17; 2,1-3 a három legfontosabb igeszakasz a jelen dolgozat tekintetében.

⁴⁸ Russell: *The Parousia* 3-8

⁴⁹ Gyökere a *σκοπός* kifejezés, ami elsősorban megfigyelni-t jelent.

⁵⁰ Lk 7,11-17 különös tekintettel Lk 7,16b: „-meglátogatta Isten az ő népét.”

⁵¹ Már a 36-tól kezdődő szakasz is az ellenőrzés során alkalmatlannak találatásról tesz bizonyosságot.

⁵² I. Howard Marshall: *The Gospel of Luke: A Commentary on the Greek Text in: New International Greek Testament Commentary*, Grand Rapids, Eerdmans Publishing Co., 1978. 717-719

⁵³ R. C. Sproul: *Last Days According to Jesus* 92

4.3. Megelőző példázatok az ítéletről

Ahhoz, hogy az Olajfák hegyén elmondott beszéd kiemelt kifejezését megértsük, lényeges látnunk azt is, hogy Jézus földi munkájának utolsó napjaiban milyen példázatokot mondott. Azért lényeges mindez, mert a radikális preterista értelmezés szerint ezek mind Jeruzsálem ostromára vonatkoznak.⁵⁴ Így tehát mielőtt megértenénk, hogy mit is jelenthet a „*pogányok ideje*” kifejezés, meg kell értenünk azt is, hogy a preterista szemlélet miként látja a vizsgált szakaszt megelőző fejezeteket.

Fontosnak látom, hogy Augustus Neander-t idézzem, aki ennek jelentőségét szemléletesen fejezte ki, amikor a Lukács 19,11-27-et vizsgálta. Így ír erről:

It describes a great man, who travels to the distant court of the mighty emperor, to receive from him authority over his countryman, and to return with royal power. So Christ was not immediately recognized in his kingly office, but first had to depart from the earth and leave his agents to advance his kingdom, to ascend into heaven and be appointed Theocratic King, and return again to exercise his contested power.⁵⁵

Ezt a példázatot értelmezve Russell is azt látja be, hogy Jézus elsődlegesen azt akarta kifejezni a tanítványainak, hogy ne számítsanak az Ő uralmának azonnali megjelenésére, hiszen még egy rövid időnek el kell teljen az Ő elmenetele és a második visszajövele között. Ez az értelmezés, pedig megállja a helyét, tekintve, hogy Lukács kifejezetten ezzel a narrációval indítja a példázat leírását: „... mert közel volt Jeruzsálemhez, és azt gondolták, hogy azonnal meg fog jelenni az Isten országa.” (Lk 19,11b) Így tehát azt kell lássuk, hogy az Olajfák hegyén elhangzott prófécia előtti példázatokat jogosan tekinthetjük valamilyen módon ugyanarra az eseményre utaló próféciákként. Ez pedig azért szükséges, hiszen a „*pogányok ideje*” kifejezés értelmezéséhez látni kell azt is, hogy Jézus szavaitól nem állt távol az, hogy reflektáljon a tanítványok korai korszakváltás iránti vágyára. Az látszik, hogy amikor a tanítványok abban a gondolatmenetben voltak, hogy bármikor elkövetkezhet az Izráel feletti ítélet hirdetése, akkor Jézus kiemelte, hogy egy rövid időnek el kell telnie, mielőtt még ez bekövetkezne.

⁵⁴ Russell: *The Parousia* 39

⁵⁵ Augustus Neander: *The Life of Jesus Christ in its Historical Connexion and Historical Development*, 3d ed., ford.: John McClintock és Charles E. Blumenthal, New York, Harper, 1849. 349

4.4. A zsidók és a pogányok ideje

Megláttuk tehát, hogy milyen jelentősége van a *κόσμος* és az *αἰών* szó közötti különbségnek, és hogy mindez mennyire jelen volt az akkori zsidó gondolkodásban. Szintén láthatóvá vált, hogy az ÚR napja, mint megjövendőlt ítélet párhuzamba hozható Jézus próféciájával, sőt a pünkösöd ennek előjele volt. Nyilvánvalóvá lett az is, hogy a megelőző példázatok szintén szorosan kapcsolódnak a zsidó vallási vezetők feletti ítélethirdetéshez.

Ezek után viszont fontos azt is megjegyezni, hogy míg az alcímben szerepel a zsidók ideje kifejezés, ez nem fordul elő sehol a Szentírásban. A pogányok ideje az, amely a vizsgált szakaszban megjelenik, és valamilyen módon úgy látszik, mintha ez lenne szembeállítva egy megelőző korszakkal. Mivel pedig a szakasz erőteljes kontrasztot állít a zsidók és a pogányok között, így megalapozott az a feltevés, hogy a pogányok idejével szembeálló korszak a zsidók ideje. Ez pedig míg elég megalapozottnak látszik, még nem jelenti azt, hogy mikor az Újszövetség a *συντέλεια τοῦ αἰῶνος* kifejezést említi, akkor az biztosan a zsidók idejének végére vonatkozik.

Mivel a pogányok idejével először az Olajfák hegyén elmondott beszéd Lukács által írt beszámolójában találkozunk, így azt érdemes megvizsgálni. Lukácsnál miután azt olvassuk, hogy „betelt a pogányok ideje”, egyből folytatja a jelek leírását, így tehát az a kérdés vár megválaszolásra, hogy a Lukács 21,27-ben leírt parúzia azután fog-e bekövetkezni, hogy Jeruzsálem visszakerült a zsidók kezébe és a pogányok ideje betelt, vagy ez a zsidók korszaka végére és egy új korszak kezdetére utal-e. Három nagy magyarázatról lehet olvasni a legtöbb esetben: (1) a zsidók korszaka pillanatnyilag szünetel, míg tart a misszió, majd helyreáll a parúziára, (2) a jeruzsálemi templom lerombolása és a parúzia között eltelt idő mind a pogányok idejét jelöli, vagy (3) egyedül a zsidó háború kirobbanásától a templom lerombolásáig tartó idő jelenti a pogányok idejét.⁵⁶

Így tehát Lukács leírásából arra egyértelműen következtethetünk, hogy amennyiben létezik a pogányok ideje, az elég erőteljesen sejteti, hogy létezik a zsidók ideje is. Ez pedig, kifejezetten az Olajfák hegyén elmondott beszéd fényében, arra a következtetésre engedi jutni az olvasót, hogy amikor pusztán az idők végéről beszél a Szentírás, akkor az akkori olvasók/hallgatók számára egyértelmű zsidó korszakra utal, amely őket meghatározta.

⁵⁶ R. C. Sproul: Last Days According to Jesus 96.

Ahhoz pedig, hogy a „*pogányok ideje*” kifejezés igazán megmagyarázásra kerüljön, szükséges azt is látni, hogy miként jelenik meg az „utolsó idők” kifejezés az Újszövetségben.⁵⁷ Gary DeMar úgy vélekedik ezekről a versekről, mint amik azt mutatják, hogy: „*Some calaclyzmic event was on the horizon, and the first-century church was being warned to prepare for it. [...] many of the verses, that many believe are yet to be fulfilled have been fulfilled.*”⁵⁸ Természetesen a 2. függelékben jelzett igeszakaszok elemzése során sok kritikus arra a következtetésre jut, hogy itt be nem teljesült próféciákról olvasunk és valamilyen parúzia-késésről beszélhetünk. Ezzel szemben viszont DeMar, Russell és más preteristák is arra a következtetésre jutnak, hogy itt nem egy késésről beszélünk, hanem sokkal inkább egy bekövetkezett próféciáról, aminek értelme várja a megfejtést, nem a bekövetkezése várja a megcáfolást.

A leglényegesebb utolsó időket említő igeszakasz a Lukács 21,24-et és a pogányok idejét vizsgálva az 1Kor 10,11, hiszen ez konkrét említést tesz a *τέλη τῶν αἰώνων* -ra, amelyet itt Pál magára és az olvasóira vonatkoztat. Ezen versben viszont a korszak kifejezés *pluralisban* szerepel, így nem látszik eléggé megalapozottnak, hogy ez összekapcsolódjon a pogányok idejével, vagy Máté „korszak” használatával (sokkal inkább Pál itt az összes korszak végére utalhat). Ezzel ellentétben mégis a preteristák az egyik legerősebb bizonyítéknak látják, vizsgálva azt, hogy létezik-e olyan, hogy a zsidók ideje. Russell is nagyra értékeli ezt a verset, amikor a pogányok ideje elemzése során igyekszik megvédeni azt az álláspontját, hogy itt Jézus kifejezetten a zsidó korszak végéről beszélt, és így az előjelek is mind erre segítették felkészülni a tanítványokat.⁵⁹ Ezek mellett viszont sokak felvetik⁶⁰, hogy a korszak vége Keresztelő János születésétől egészen az utolsó ítéletig tart. Ez viszont teljesen abszurdnak látszik annak fényében, hogy így a korszak utolsó időszaka nem csak elhúzódottan hosszú lenne, de magánál a korszak nem utolsó időkként hivatkozott részénél is tovább tart.⁶¹

4.5. Konklúzió

Ezek alapján tehát azt láthattuk, hogy a Lukács 21,24-ben használt pogányok ideje arra a következtetésre vezet az értelmezőt, hogy kell legyen olyan is, hogy zsidók ideje. Ez pedig mivel szorosan illeszkedik a zsidó gondolkodásba, érthető azokra a helyekre, ahol Jézus pusztán

⁵⁷ Ehhez segítséget jelent a 2. függelék, ahol a jelentősebb evangéliumban és levelekben olvasható közelgő utolsó időnek a várásai jelennek meg.

⁵⁸ Gary DeMar: *Last Days in Madness: The Folly of Trying to Predict When Christ Will Return*, Brentwood, TN: Wolgemuth & Hyatt, 1991. 21-22.

⁵⁹ Russell: *The Parousia* 197-199.

⁶⁰ John Peter Lange, Hanry Alford stb.

⁶¹ Russell: *The Parousia* 198.

a korszak végéről beszél anélkül, hogy külön kiemelné, melyik korszak végéről. Meglátva tehát ezt, a tanítványok kérdésének kontextusa, a „nemzedék” időbeli használata és a „mindezek” kifejezésnek a prófécia egészére való vonatkozása mellett egy másik olyan alapja van az Olajfák hegyén elmondott beszéd preterista értelmezésének, amely azt legitim értelmezéssé emelheti.

5. A „VÉG” JELEI

A Jézus által használt „vég” kifejezés (Mt 24,14) a mai teológiai használatban leggyakrabban az „utolsó idők” kifejezéssel kerül azonosításra. Ahogyan azt korábban is kifejtettem, az „utolsó idők” kifejezés pedig szoros kapcsolatban áll a „pogányok ideje” kifejezéssel, így az ott leírt kifejtést nem igyekszem még egyszer ismételni. Lényeges azonban kifejezni így, hogy az „utolsó idők” kifejezés jelentése az Újszövetségben nagyobb kapcsolatban áll a zsidó korszak végével, mint a történelem végével. Ezen kifejezés első sorban nem a történelem végére vonatkozik, hanem sokkal inkább az ÚR napjára, a zsidó korszak végére, és a preteristák értelmezése szerint a jeruzsálemi templom pusztulására. Így tehát amikor az „utolsó idők” jeleit taglalom ebben a fejezetben akkor szintén nem a történelem végének előjeleiként tekintem ezeket, hanem azon jeleket igyekszem megvizsgálni, amik Jézus Olajfák hegyén elmondott beszéde alapján az Emberfia megjelenését meg fogják előzni. Ezeket a jeleket egységesítettem a 3. táblázatban, amelyet a függelékben lehet megtalálni.

Ezen jelek vizsgálatához elengedhetetlen, hogy azon esemény, amelynek történésekor feltételezik ezek bekövetkezését, a lehető legjobb forrásból kerüljön tárgyalásra, így Josephus Flavius írásainak és más történeti leírásoknak vonatkozó részeivel igyekszem összevetni az evangéliumokban leírt előjeleket.

5.1. Sokan jönnek, hogy megtévesszenek

Jézus mind a három szinoptikus evangélium szerint azzal kezdi a válaszát, hogy a zavargásokról beszél és arról, hogy majd lesznek, akik az Ő nevében jönnek és „*sokakat megtévesszenek*” (Mt 24,4; Mk 13,6; Lk 21,8). Ezek alapján tehát ez lenne az elsődleges olyan jel, amelyet szeretnék megvizsgálni Josephus műveinek nyomán.

A zsidók történetében a következőket olvashatjuk: „*Τὰ δὲ κατὰ τὴν Ἰουδαίαν πράγματα πρὸς τὸ χειρὸν αἰεὶ τὴν ἐπίδοσιν ἐλάμβανεν· ληστηρίων γὰρ ἡ χώρα πάλιν ἀνεπλήσθη καὶ γοήτων ἀνθρώπων, οἱ τὸν ὄχλον ἠπάτων.*”⁶² Fontos megemlíteni, hogy itt Josephus nem akármilyen

⁶² Josephus Flavius: *Antiquitatum Iudaicarum* 20.8.5 (ford. Dr. Révay József: A júdeaiai helyzet napról-napra rosszabbodott, mert az ország megint csak úgy hemzsegett a rablóktól és a csalóktól, akik a népet félrevezették.)

csalókról beszél, akik holmi trükkökkel megvezetik az utca emberét, hanem olyan személyekre utal, akik a sokaságot megtévesztik. Ezek felbukkanása pedig egyértelműen kapcsolódik ahhoz, amit Jézus prófétált, mint az Ő második eljövételének előjele: sokakat megtévesztenek. Amellett, hogy ezt Josephus leírja, lényeges kiemelni, hogy Kálvin is hasonlóan beszél erről a versről, mikor azt írja, hogy: „*Feltámadása után ugyanis rögtön csalók álltak elő, és mindegyik azt állította magáról, hogy ő a Krisztus*”⁶³. Josephus is beszél tehát egyértelműen olyanokról, akik a népet megtévesztették Krisztus feltámadása után.

Egyértelmű tehát, Jézus próféciája arról, hogy sokan lesznek, akik megtévesztik a népet, beteljesedett már a jeruzsálemi templom pusztulása előtt, és a tanítványoknak ez a jel egyike lehetett a soknak, amely arra vezette őket, hogy készüljenek, hiszen közeleg az ítélet.

5.2. A vajúdás kínjainak kezdete

A többi olyan előjelet, amelyet Jézus úgy hirdetett, mint ami az Ő eljövetele előtt fog bekövetkezni, már együtt kezelem, mivel mindezek röviden fordulnak csak elő. Jézus több ilyen előjelet is felsorol, amik közül a következők kerülnek itt kiemelésre: háborúk, járványok, éhínségek, földrengések.

Josephus Flavius is ír arról, hogy milyen háborúkat kellett elszenvedniük a zsidóknak a szomszédos országokkal szemben: „*καὶ πᾶσα πόλις εἰς δύο διήρητο στρατόπεδα*”⁶⁴. Russell emellett kiemeli azt is, hogy Caligula uralkodása alatt is nagy háborúk zajlottak a rómaiak és a zsidók között.⁶⁵

De ha megnézzük Claudius uralkodásának idejét, akkor az is egyértelművé válik, hogy uralkodásának negyedik évében akkora éhínség tört ki, hogy az étel árának emelkedése miatt jelentős tömeg halt meg. Szintén elengedhetetlen, hogy megemlítsük: mind Caligula, mind Claudius ideje alatt beszélhetünk olyan földrengésről, amely meghatározta a zsidó társadalmat.⁶⁶

Így tehát azt láthattuk, hogy a háborúk, a földrengések, az éhínségek mind bekövetkeztek még Jeruzsálem pusztulása előtt. Ezek pedig nem csak egy kisebb réteget határoztak meg, hanem egyértelműen a teljes zsidó társadalmat meghatározták, hiszen többen ezek miatt vesztették életüket a beszámolók alapján. Így tehát azok a tanítványok, akik hallották Jézus

⁶³ Kálvin János: *Evangéliumi harmónia: Máté, Márk és Lukács evangéliumának magyarázata III.*, ford.: Buzogány Dezső, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 2020, 132.

⁶⁴ Josephus Flavius: *De Bello Iudaico* 2.18.2 (ford. Dr. Révay József: minden város két ellenséges táborra szakadt.)

⁶⁵ Russell: *The Parousia* 70.

⁶⁶ W. J. Conybeare és J. S. Howson: *The Life and Epistles of St. Paul*, Grand Rapids, Eerdmans Publishing Co., 1999, 708.

szavait, vagy azok a keresztyének, akik olvasták a szinoptikusok leírását, úgy érthették mindezeket, mint amik a Jézus által előre elmondott előjelek. Ez viszont még nem maga a vég, ahogyan Jézus is mondta, hanem csak a vajúdás kínjainak kezdete. Lényeges ezt kiemelni, hiszen, amikor az „utolsó idők” jeleiről beszélünk, akkor egyrésről lényeges a vajúdás kínjainak kezdetéről beszélni és az azt követő előjeleket is elemezni.

5.3. A tanítványokhoz tartozó előjelek

Miután Jézus kifejtette, hogy milyen előzményeket lehet majd megfigyelni a népek, nemzetek és országok tekintetében, átfordítja tekintetét a személyeket érintő előzményekre. Ez pedig nem más, mint a tanítványok jövője, amely még megelőzi azt, amire Jézus utalt, mint „vég” (Mt 24,6).

Itt beszél Jézus arról, hogy mik fognak bekövetkezni egy-egy személy életében még azelőtt, hogy eljönne a vég. Ezek pedig a következők: üldözni fogják a tanítványokat, lesznek, akik eltántorodnak, lesznek hamis próféták, és megsokasodik a gonoszság. Ezek közül az összes csak Máténál olvasható, a másik két szinoptikus evangéliumban pusztán az első ilyen előzmény szerepel.⁶⁷

Ahhoz, hogy meggyőződjünk arról, hogy az üldözések és a kínvallatások elé való hurcolás bekövetkezett a jeruzsálemi templom pusztulása előtt, nem szükséges mást elolvasni, mint a Cselekedetek könyvét, vagy Pál leveleit. Ezek is megfelelő beszámolót nyújtanak arról, hogy az apostolok átestek ezen előjeleken már Kr.u. 63 előtt.⁶⁸ Így tehát láthattuk, hogy ez az előjel is bekövetkezett már Kr.u. 70 előtt. A hamis próféták megjelenéséről már az 5.1. részben értekeztem, így csak kiemelem, hogy bár itt külön újra előkerül a jelenlétük, mégsem látok okot arra, hogy ezt egy másik jelenséggént tartsam számon. Az eltántorodók jelenléte és a gonoszság megsokasodása pedig szintén olyan esemény, amelynek bekövetkezése már a Cselekedetek könyve alapján, leginkább pedig Pál levelei alapján megalapozottak.

5.4. Minden nép között hirdettetik az evangélium

A tanítványok életéhez kapcsolódó előjelekhez szorosan kapcsolódik a Máté 24,14 és a Márk 13,10 is, ahol Jézus azt fejt ki, hogy még az Ő eljövetelét meg kell előzze az is, hogy mindenhol a világon hirdettetni fog az evangélium.

⁶⁷ Lásd a 3. függelékben.

⁶⁸ ApCsel 5,40; 14,5.19; 21,27.

Ezen téma kapcsán talán a leggyorsabb válasznak elég annyi, hogy maga Pál úgy tekint erre az előfeltételre, mint ami bekövetkezett.⁶⁹ A Kolossé levélben egyértelműen azt implikálja, hogy már eljutott az egész világhoz az evangélium. Természetesen ez már önmagában elégséges alátámasztás arra, hogy elfogadjuk azt, hogy ez bekövetkezett, de jogos az a kritika, hogy ezen versek értelmezése kihívást jelent a preterista teológus számára. Amellett, hogy Pál valóban használta azt, hogy az egész világon növekedik és gyümölcsöt terem Isten evangéliuma, nekünk szükséges megérteni, hogy Jézus mit érthetett ezalatt a kifejezés alatt, amikor azt előfeltételként megfogalmazta. Azért is fontos mindez, hiszen ezt a feltételt ma is több teológus úgy kezeli, mint ami még nem következett be.⁷⁰

Ahhoz, hogy itt jobban megértsük mire is vonatkoztak Jézus szavai, elsődlegesen a görög szöveget kell megvizsgálni: „*καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ εἰς μαρτύριον πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν, καὶ τότε ἥξει τὸ τέλος.*” (Mt 24,14) Láthatjuk tehát, hogy Jézus nem az egész *κόσμος*-on való hirdettetést, hanem az egész *οἰκουμένη*-n való hirdetést jelzi, mint feltételt. Ugyanez a *ὅλη τῇ οἰκουμένῃ* kifejezés szerepel az ApCsel 11,28-ban az éhínség kiterjedésére, vagy a 19,27-ben az Artemisz kultusz elterjedésére.⁷¹ Ebből is nyilvánvalóvá lehet számunkra, hogy az *οἰκουμένη* kifejezés sokkal inkább az akkor lakott területként gondolt vidékre utalt, ahogyan ezt a szótárak is megfogalmazzák.⁷² Így tehát bár sok teológus ezen feltétel alapján látja mindenképpen szükségesnek azt, hogy azokra a területekre is elvigyék az evangéliumot, ahol még nem hirdették az örömhírt, ez az igevers nem erre, hanem a Római Birodalom egészében történő hirdetésre utal. Így tehát kimondható, hogy ami elsődlegesen nehezen magyarázhatónak látszott – miként teljesedhetett volna be, hogy az egész világon hirdettetik az evangélium – az a görög szöveg vizsgálata alapján más jelentéssel bír.

Russell jogosan érvel tehát, amikor kifejti, hogy a Máté 24,14 és 10,23 közötti kapcsolatot nem elhanyagolható, és így a feltétel igazából az, hogy Izráelbe és a Római Birodalomba is el fog jutni az evangélium, ami meg is történt Kr.u. 70 előtt.⁷³ Így tehát ezen nehezen magyarázható kérdés kapcsán is fontos kiemelni, hogy Jézus próféciája bekövetkezett, hiszen nem az egész világra, hanem az *Imperium Romanum*-ra utalt és ezt már Pál is az evangélium által elért területként kezelte.

⁶⁹ Kol 1,6.23.

⁷⁰ R.T. France: *The Gospel of Matthew* 908-910. Itt France több olyan teológusra is utal, akik ennek a be nem teljesülése mellett érvelnek, és kifejti, hogy mindez miért gyökerezik egy helytelen értelmezésében a „világ” kifejezésnek.

⁷¹ R.T. France: *The Gospel of Matthew* 909.

⁷² Varga 674 – Varga Zsigmond egyértelműen azonosítja a kifejezést az *Imperium Romanum* jelentéstartalmával.

⁷³ Russell: *The Parousia* 70-72.

5.5. Konklúzió

Azt láthattuk, hogy négy nagyobb előjel, vagy előjelcsoport szerepelt az eddigi felsorolásban, aminek bekövetkezéséről Jézus prófétált. Ezek: (1) a hamis krisztusok és próféták megjelenése, (2) a társadalmat megrengető természeti események, (3) a tanítványok üldözése és a hitüket elhagyók és (4) az evangélium egész Római Birodalomban történő hirdetése. Ezek közül pedig az utolsó már a vég igazán közel voltát jelzi.

Ezek a megelőző jelek olyanok, amelynek bekövetkezését mind belső, mind külső bizonyítékok is alátámasztják, így állíthatjuk, hogy Jézus nem tévedett és nem is egy messzebbi jövőben bekövetkező eseményre utalt ezekkel, hanem a Kr.u. 70-ben bekövetkező eseményekre, hiszen ezt közvetlenül megelőzően láthattuk ezen próféciák beteljesülését.

6. A „VÉG”

Az eddigiekben tehát azokról értekeztem, hogy mik azok a jelek, amelyeket Jézus úgy sorol fel, mint amik még a vég előtt következnek be. Ezek után viszont a Máté 24,14 végén azt olvashatjuk, hogy „*ekkor jön el a vég.*” (Mt 24,14b) Így tehát miután megvizsgáltuk, hogy mik is fognak történni a vég előtt és megláthattuk, hogy mindezek már bekövetkeztek Kr.u. 70 előtt, most vizsgáljuk meg azt, hogy mi fog történni a „vég” során, és mindez vajon vonatkoztatható-e a jeruzsálemi templom lerombolására.

6.1. A „pusztító utálatosság” megjelenése

Máté evangéliumában miután Jézus azt mondja, hogy „*ekkor jön el a vég*”, egyből a pusztító utálatosságra utal. Ezzel szemben a másik két szinoptikus evangéliumban nem szerepel ez a kifejezés, és a pusztító utálatosság, vagy a Jeruzsálem körül összegyűlő seregek, csak Jézus azon biztatása után olvasható, hogy bízzanak a tanítványok abban, hogy majd a Szentlélek megadja nekik, hogy miként szóljanak. Mivel ez szorosan kapcsolódik az ő elhurcolásukhoz, így most ezzel nem foglalkoznék részletesen az utolsó idők kapcsán, hanem első eseményként a pusztító utálatosságra fogok kitérni.

Russell szükségtelennek látja azt, amit én ennél a résznél is igyekszem elvégezni, mikor azt írja, hogy: „*No argument is required to prove the strict and exclusive reference of this section to Jerusalem and Judea. Here we can detect no trace of its double meaning, of primary and ulterior fulfilments, of underlying and typical senses. Everything is national, local, and near.*”⁷⁴

⁷⁴ Russell: *The Parousia* 75 (saját fordítás: Semmilyen érv nem szükséges, hogy bebizonyítsuk ezen szakasz kötött és exkluzív Jeruzsálemre és Júdeára való vonatkozását. Nem észlelhetünk kétféle értelmezésre, vagy

Ezzel az idézettel nem értek egyet, mivel én szükségesnek látom, hogy valamilyen érvet felhozzunk amellett, hogy ez miért vonatkozik Jeruzsálemre. Lukács az, aki ugyanerre az eseményre utalva nem a „pusztító utálatosság” kifejezést használja, hanem azt mondja, hogy ekkor Jeruzsálemet körbe fogják venni a seregek. Ez önmagában is segíthet a pusztító utálatosságot a seregekre vonatkoztatni, de emellett szólnak még Josephus szavai is, amikor a következőket írja: „ὡρμημένῳ δ' αὐτῷ διὰ τῆς Ἰουδαίων ἄγειν τὸν στρατὸν ὑπαντιάσαντες ἄνδρες οἱ πρῶτοι παρηγοῦντο τὴν διὰ τῆς χώρας ὁδόν· οὐ γὰρ αὐτοῖς εἶναι πάτριον περιορᾶν εἰκόνας εἰς αὐτὴν φερομένας, πολλὰς δ' εἶναι σημαίαις ἐπικειμένας.”⁷⁵ Vitellius itt tehát egyértelműen valamilyen olyan képekkel akart volna átmenni Izráel területén, amely nem volt összeegyeztethető a nép törvényeivel. Mivel pedig ez a 30-as években már valóság volt (ekkori eseményre utal Josephus), így elképzelhető és erőteljesen megalapozott azt gondolni, hogy ez a 60-as években is megjelenhetett. Ezekhez hasonló képeknek pedig a templomba való bekerülése volt az a biztos jel, amikor már mindenki, aki értette Jézus szavait, tudta, hogy eljött a vég és a hegyekbe kell menjenek, hogy megmeneküljenek a pusztulás elől. A pusztító utálatosság megjelenésével pedig együtt jártak azok a borzalmak is, amelyekre Josephus úgy hivatkozik, mint amik sokkal rosszabbak, mint amik valaha a világon megtörténtek.⁷⁶ Ez a leírás pedig erőteljesen hasonlít ahhoz, ahogyan Jézus is írt ezekről az eseményekről: „*amilyen nem volt a világ kezdete óta mostanáig.*” (Mt 24,21). (Valószínűleg az olvasó előtt is ismertek azok a borzalmak, amelyeknek megjelenéséről Josephus is értekezik, ezeket nem fogom kifejteni a dolgozatomban terjedelmi okokból.)

Amellett pedig, hogy Josephus leírása valamilyen módon arra enged következtetni, hogy a prófécia bekövetkezett, az Albright és Mann által leírt templomra utalás mellett szóló érvek is megállják a helyüket. Ők kiemelik annak a fontosságát, hogy hosszú századok óta már megszokott volt, hogy egy-egy ország legyőzésekor a hódító seregek vezetője annak isteneit is megfosztja trónjuktól, és kicseréli őket.⁷⁷

Így tehát mind Josephus leírása, mind az akkori kor szokása alátámasztja azt, hogy Jeruzsálem pusztulásakor a római hadsereg meggyalázta a templomot. Ahhoz pedig így nem fér kétség, hogy Jézus nem azért utalt Dániel próféciájára, hogy a prófécia beteljesedésének

elsődleges és későbbi beteljesülésre vonatkozó, vagy valamilyen meghúzódo jelentésre okot adó jelet. Minden nemzeti, helyi és közeli.)

⁷⁵ Josephus Flavius: *Antiquitatum Iudaicarum* 18.5.3 (saját fordítás: Mikor azonban innen hadseregével át akart vonulni Júdeán, az ország főemberei elébe jöttek, és kérték, ne menjen az úton, mert törvényeik tiltják, hogy keresztülvigyék az országon azokat a képmásokat, amelyekből nagyon sok volt az ő hadijeleiken.)

⁷⁶ Josephus Flavius: *De Bello Iudaico* 1.4.

⁷⁷ W. F. Albright and C. S. Mann: *Matthew: Introduction, Translation, and Notes*, (Anchor Bible), ed. W. F. Albright és David Noel Freedman, Garden City, Doubleday, 1971, 295.

idejét későbbre tegye, hanem hogy megmutassa, hogy mindaz be fog teljesedni Kr.u. 70-ben. Már Dánielnél is egyértelmű, hogy itt ez a kifejezés leginkább a templom meggyalázására utalhat.

A pusztító utálatosság megjelenésének bekövetkezése tehát alátámasztható. Azt pedig, hogy ez a jeruzsálemi templom lerombolásának eseményéhez köthető, még az is megerősíti, hogy Jézus milyen konkrét tanácsokat adott a tanítványoknak. Azt mondja Jézus, hogy mikor meglátják, hogy a pusztító utálatosság megjelenik, akkor „*meneküljenek a hegyekbe*” (Mt 24,16; Mk 13,14; Lk 21,21), ezt pedig Eusebius leírása szerint meg is tették.⁷⁸ Ezek alapján tehát nem csak arra látunk bizonyítékot, hogy a pusztító utálatosság megjelent a templomban, hanem arra is, hogy ezt az első századi keresztyének is így értelmezték, és ezért aszerint cselekedtek, amint Jézus azt megmondta nekik.

Összegezve tehát ezek után megalapozatlan lenne azt állítani, hogy bár a pusztító utálatosság megjelenésére több okot is látunk ez mégsem következett be. Ha mégis elvetjük az első századi megjelenését, az azt jelenti, hogy az ekkor élő keresztyének értelmezését és Lukács egyértelműen azonosítását, hogy a pusztító utálatosság megegyezik a Jeruzsálemet körbevevő seregekkel is elutasítjuk. Ez viszont azzal a következtetéssel is kell járjon, hogy amennyiben ez már nem csak a vég előjele, hanem már maga a vég, ahogyan arra utalt a korábbi vers, akkor Jézus próféciaja itt valóban nem egy jövőben bekövetkező eseményre utalt, hanem a Kr.u. 70-ben bekövetkező pusztulásra.

6.2. Az Emberfia eljövetele

Annak ellenére, hogy mennyi alátámasztása van annak, hogy a prófécia eddig tárgyalt elemei bekövetkeztek, van egy olyan elem, amelyet nehezen lehet értelmezni úgy, mint Kr.u. 70-ben bekövetkezett esemény. Miután a pusztító utálatosság megjelenéséről beszél Jézus, ismét figyelmeztet a megtévesztők megjelenésére, amelyről részletesebben nem fogok szólni ismét, hiszen ennek beteljesülésének megalapozása már megtörtént korábban. Ezek után viszont Jézus az asztronómiai jelekről beszél, és arról, hogy megjelenik az Emberfia. Ez az a része a próféciaának, amely sok magyarázónak meggyőző bizonyíték arra, hogy Jézus itt egy még előttünk álló eseményt prófétált meg. A preterista értelmezők viszont igyekeznek konzisztensek maradni abban, hogy amennyiben mind az előjelek, mind a vég egyes eseményei már bekövetkeztek a próféciaából az első században, akkor valamilyen módon ennek a versnek a tartalma is meg kellett történnie.

⁷⁸ Eusebius: *Ecclesiastical History* 3.5.3.

Az elsősorban tárgyalt vers a Máté 24,30; Márk 13,26 és a Lukács 21,27, ezen versek elemzéséhez természetesen elengedhetetlen az is, hogy az Emberfia eljövételét megelőző asztronómiai jelekről is szó legyen, de mindezeket a kiemelt versek fókuszában igyekszem elemezni. Természetesen több dolgot is kiemelnek a szinoptikus evangéliumok szerzői: (1) lesznek asztronómiai jelek, (2) megjelenik az Emberfia, és (3) a föld minden nemzetsége jajgatni fog.

Mivel az alfejezet fókuszában az Emberfia megjelenése áll, így a többi témáról csak röviden fogok értekezni itt. Elsődlegesen fontos említést tenni arról, hogy miként magyarázzák az asztronómiai jeleket a preteristák, akik úgy gondolják, hogy itt Jézus egyértelműen a profetikus nyelvezethez tartozó szimbólumokat használt.⁷⁹ A preterista értelmezők egyik kulcsfontosságú érve ezen versek (Mt 24,29; Mk 13,24-25; Lk 21,25) magyarázásánál az, hogy Jézus prófeciájának értelmezésekor figyelembe kell venni az ószövetségi profetikus nyelvezet jellemzőit is. Ézsaiás nagyon hasonló nyelvezettel beszél Babilon pusztulásáról: „Az ég csillagai és csillagképei nem ragyogtatják világosságukat. Sötét lesz a fölkelő nap, nem fénylik a hold világa” (Ézs 13,10), de Edóm pusztulásáról szóló prófeciában is használ igen hasonló kifejezéseket: „Széthull az ég minden serege, összezsavarodik az ég, mint egy könyvtekercs; úgy lehull egész serege, ahogy a levél lehull a szőlőről, vagy ahogy a lomb a fügefáról” (Ézs 34,4). Mindkettő prófeciában megjelennek az asztronómiai jelek, sőt az Edóm ellen szóló prófeciában még a fügefa is megjelenik, amelyre Jézus is utal az Olajfák hegyén elhangzó prófeciában. Russell tehát jogosan mondja azt is, hogy: „if the fate of Bozrah might properly be described in language so lofty, why should it be thought extravagant to employ similar terms in describing the fate of Jerusalem?”⁸⁰ Jogos tehát érvényesíteni a *Sacra Scriptura sui ipsius interpretes* reformatori elvet ebben az esetben is. Kálvin a verseket nem Jeruzsálemre vonatkoztatja, de azt elfogadja, hogy a Jézus által használt nyelvezet költői.⁸¹ Összegezve tehát azt láthatjuk, hogy ezen asztronómiai jelek jogosan utalhattak Jeruzsálem pusztulására, hiszen ez a nyelvezet megszokott volt az ószövetségi prófeciákban, így itt is hasonló jelentésben használhatta Jézus.

Ezek mellett még arról is beszél Jézus, hogy a föld minden nemzetsége jajgatni fog akkor. Bár a fordítás közel áll az eredeti szavak jelentéséhez, lényeges azt is megvizsgálni, hiszen jobban kibontja azt, hogy mire vonatkozhatott Jézus mondata. A Máté 24,30 vizsgált része így

⁷⁹ Russell: *The Parousia* 78-81.

⁸⁰ Russell: *The Parousia* 80 (saját fordítás: Ha Bocra sorsát méltán lehet ilyen fennkölt nyelvezettel leírni, miért kellene túlzásnak tartani, hogy hasonló kifejezéseket használjunk Jeruzsálem sorsának leírására?)

⁸¹ Kálvin: *Evangéliumi harmónia* III. 149-150.

olvasható görögül: „καὶ τότε κόψονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς καὶ ὀψονται”. A γῆ kifejezés természetesen utalhat a teljes földre, viszont használata az Újszövetségben sokkal inkább Izráel területére vonatkozott, ezt támasztja alá az is, hogy nem az ἔθνος kifejezést használja a szöveg, hanem a φυλή szót, amely sokkal inkább fordítandó „törzs”-nek. Így tehát a „*jajgat a föld minden nemzetsége*” fordítás sokkal inkább bír azzal a jelentéstartalommal, hogy Izráel minden törzse jajgatni fog, mint azzal, hogy a világon létező összes nemzet jajgat. Ezt szem előtt tartva lényeges látni, hogy Lange értelmezése nem állja meg a helyét, amikor ezt a kifejezést a teljes világra próbálja általánosítani.⁸² Így tehát ismét arra a következtetésre kell jutnunk, hogy Izráel minden törzsének jajgatása bekövetkezett Jeruzsálem pusztulásakor, így Jézus próféciaja nem egy, még a jövőben bekövetkező eseményre vonatkozott.

Mindez tehát szorosan kapcsolódott az igeszakasz preterista értelmezésének legnagyobb kihívását jelentő vershez, ahol azt olvassuk, hogy: „*meglátják az Emberfiát eljönni az ég felhőin nagy hatalommal és dicsőséggel.*” (Mt 24,30b; Mk 13,26; Lk 21,27). Több kérdést is felvet ez a rövid vers: mit jelent, hogy meglátják az Emberfiát, és: mit jelent, hogy hatalommal és dicsőséggel. Tovább nehezíti az értelmezést, hogy a Cselekedetek könyvében, miután Jézus mennybemenetele megtörtént, ezt mondja a megjelent két, fehér ruhában álló férfi: „*Ez a Jézus, aki felvitetett tőletek a mennybe, úgy jön el, ahogyan láttátok őt felmenni a mennybe.*” (ApCsel 1,11). A radikális preteristák ezen igevers magyarázatával keveset foglalkoznak, és annyival indokolják, hogy az elmenetel és a visszajövetel közötti hasonlóságot nem szabad túlságosan nagyra értékelni.⁸³ Sajnos ez egyértelműen nem kielégítő válasz és a preterista irodalom nem foglalkozik ennél részletesebben Jézus elmenetele és a visszajövele közötti hasonlóság értelmével, pusztán úgy vélik, hogy ez a kettő annyiban hasonlít, hogy mindkettő nyilvánvaló lesz a tanítványok számára. Az pedig, hogy mindez miként válik nyilvánvalóvá, a preteristák szerint a Lukács 21,28-ból érthető meg, mikor Jézus azt mondja, hogy „*emeljétek fel a fejetekeket, mert közeledik a megváltásotok.*” Ezzel tehát azt fejt ki, hogy ahogy az asztronómiai jeleket a profetikus nyelvezet szimbólumrendszerével kell érteni, úgy az Emberfia megjelenését is. Ez az értelmezés tehát azt tartalmazza, hogy az Emberfia megjelenése annyit jelent, hogy a tanítványok (akiknek mondja, hogy emeljék fel a fejüket) meglátják, hogy Jézus próféciaja igaz volt, és véget ért a zsidó korszak és elkezdődött az Emberfia uralma. Ezen értelmezési keretnek része az is, hogy a hatalommal és dicsőséggel való megjelenést, valamint a „*közeledik a*

⁸² John Peter Lange: *The Gospel According to Matthew* 429.

⁸³ Russell: *The Parousia* 147.

megváltásotok” kifejezést úgy kapcsolja össze Russell, hogy itt válik nyilvánvalóvá, hogy Krisztus az egyedüli út, hiszen nincs lehetőség további áldozatok bemutatására a templomban.⁸⁴

Másik lényeges érv amellet, hogy az Emberfia hatalommal és dicsőséggel történő megjelenése már bekövetkezett, az, hogy minderről úgy beszél Jézus, mint ami *Εὐθέως* („azonnal”) bekövetkezik a korábban tárgyalt előjelek és a pusztító utálatosság megjelenése után. Így tehát a korábban erős érvekkel alátámasztott értelmezés, mely szerint az eddig tárgyalt események bekövetkeztek az első században és mégis az ezek után „azonnal” várt esemény nem, az következetlen lenne Jézus szavai alapján. Ezek alapján a cél nem az, hogy az Emberfia eljövetele nehéz értelmezése miatt az egész próféciát egy jövőben bekövetkező eseményként értelmezzük, vagy nyelvezetileg megalapozatlan helyeken elválasszuk és egyik részét Kr.u. 70-re, másik részét a történelem végére vonatkoztassuk, hanem az, hogy a nehezen érthető kifejezést megvizsgáljuk, hogy miként teljesedhetett be az első században.

6.3. Konklúzió

Összegezve tehát a preterista értelmezés az Olajfák hegyén elmondott beszéd azon részét, amelyre úgy tekint Jézus, mint ami már a „vég”, vagy az „utolsó idő”, szintén bekövetkezettnek tekinti. A pusztító utálatosság megjelenésére egyértelmű történeti leírások is utalnak, így ennek cáfolata illogikus lenne, és bekövetkezése erős érvekre támaszkodik. Az Emberfia eljövele és az ahhoz tartozó jelek viszont már sokkal inkább jelentenek kihívást a preterista értelmezés számára. Az ószövetségi profetikus nyelvezetet lényeges figyelembe venni, hogy ezt a próféciát is helyesen tudjuk értelmezni. Így tehát ennek költői értelmezése jogos alátámasztást ad arra, hogy az asztronómiai jeleket mint beteljesült eseményeket kezeljünk. A vizsgált vers preterista értelmezésének elfogadásához viszont lényeges amellet is állást foglalni, hogy itt is költői nyelvezetet alkalmaz Jézus, amelyre legerősebb érv az, hogy a környező versekben is egyértelmű ez a nyelvezet.

7. EGYÉB FELMERÜLŐ KÉRDÉSEK

Mivel a dolgozat terjedelmére való tekintettel nem volt alkalmam minden egyes verset egyesével elemezni, hanem azokat témánként csoportosítottam, így voltak olyan versek, amelyek nem kerültek részletes elemzésre. Ezen versek többsége beleilleszthető az egy-egy téma során kifejtett értelmezési keretbe.⁸⁵ Ennek ellenére vannak olyan versek, amelyek szintén

⁸⁴ Russell: *The Parousia* 73-80.

⁸⁵ Ilyen például a második figyelmeztetés a megtévesztőkre, amely elemzése nem igényel magyarázatot, a korábbi figyelmeztetések értelmezése után.

részét képezik mind a három szinoptikus evangéliumban olvasható próféciaának és nem kapcsolhatók korábbi témákhoz. Ezeket igyekszem ebben a fejezetben röviden elemezni.

7.1. A fügefa példája

Az első tárgyalandó szakasz a Máté 24,32-33; Mk 13,28-29; Lk 21,29-31. Ezekben a versekben Jézus arra bátorítja az Őt hallgató tanítványait, hogy tanuljanak a fügefa példájából. Ehhez kapcsolódik egy közeli esemény is, hiszen nem sokkal az Olajfák hegyén elhangzó prófécia előtt történt a terméketlen fügefa elátkozása. Ezen történet egyértelműen egy prófétai tett volt, amellyel Jézus a képmutató zsidó vallási vezetőkre váró ítéletet jelezte. Ez szintén indokoltá teszi azt, hogy a jeruzsálemi templom elpusztításáról szóló prófécia során erre is utalást tegyen. Ezzel szemben viszont itt Jézus nem az ítéletre fókuszál, hanem arra, hogy a tanítványok figyeljenek fel a jelekre, és azokat vegyék komolyan.

Russell jogosan emeli ki annak a fontosságát, hogy ez a néhány vers szorosan megelőzi azt, hogy Jézus mindennek a bekövetkezését egy nemzedéken belülnek tekinti (erről már a 3. fejezetben értekeztem). Így ír erről: „*First the parable of the fig-tree intimates that as the buds on the trees betoken the near approach of summer, so the signs which he had just specified would betoken that the predicted consummation was at hand. They, the disciples to whom he was speaking, were to see them, and when they saw them to recognise that the end was 'near, even at the doors'.*”⁸⁶ Gary DeMar szintén kiemeli, hogy éppen ezen igevers értelmezése során mondja ki sok diszpenzacionalista magyarázó, hogy a zsidók még egyszer fel fogják építeni a templomot, és akkorra utal Jézus.⁸⁷ A diszpenzacionalista értelmezés viszont semmilyen más újszövetségi igeszakasszal nem áll erőteljes kapcsolatban, és amennyiben az Olajfák hegyén elhangzott próféciát is preterista módon értelmezzük, akkor ez az igeszakasz sem érv ezen teológiai értelmezés mellett.

Összegezve tehát: ezen rövid utalás feleleveníti a tanítványok Jézus korábbi prófétai tetteéhez kapcsolódó emlékét, viszont emellett sokkal inkább az események közelségére utal ismét. Ahogyan láthattuk, hogy az ezt követő vers időbeli és szó szerinti értelmezése mellett mennyi érv szól, így ez a rövid példa is alátámasztja, hogy Jézus fontosnak látta, hogy a tanítványok felkészültek legyenek, és a közeljövőben várják a prófécia beteljesülését.

⁸⁶ Russell: *The Parousia* 83-84 (saját fordítás: Először is a fügefáról szóló példabeszéd arra utal, hogy ahogy a fák rügyei a nyár közeledtét jelzik, úgy az imént említett jelek is azt jelzik, hogy a megjövendőlt beteljesedés közeledik. A tanítványoknak, akikhez beszélt, látniuk kellett ezeket, és amikor meglátták, fel kellett ismerniük, hogy a vég „közel van ő, az ajtó előtt”).

⁸⁷ Gary DeMar: *Last Days Madness* 122.

7.2. Noé idejében

Miután Jézus felkészítette a tanítványokat arra, hogy nem múlik el az a nemzedék ezen események bekövetkezése előtt, kiemeli azt is, hogy olyan lesz abban az időben, mint Noé idejében (Mt 24,37). Ez egyedül Máté evangéliumában olvasható, a többi szinoptikus pusztán azt emeli ki, hogy senki sem fogja tudni, hogy pontosan mikor fog ez bekövetkezni.

Ezen utalást nem előzi meg semmilyen váltás egy másik katasztrófára, és nem is helyezi a prófécia más időpontra, hanem ugyanahhoz az eseményhez, a jeruzsálemi templom pusztulásához köti Noé idejét is. Bár jogosnak tűnik az a felvetés, hogy Noéra azért utal Jézus, hogy így megmutassa, hogy minden el fog pusztulni, és valamilyen módon egy új teremtés kezdődik, ez mégsem állja meg a helyét, hiszen más a fókusz a történetre való utalásnak. Jézus nem az özönvizet, vagy az azt követő eseményeket hozza példaként, hanem mindazt, ami azt megelőzte. Ez pedig az emberek elutasítása volt, és az, hogy nem figyeltek a jelekre, amelyek segítettek volna nekik megmenekülni. Jézus tehát ismét bátorítja a tanítványokat, hogy vegyék komolyan azokat a jeleket, amelyeket mondott, hiszen, ha nem teszik, akkor figyelmetlenségüknek hasonló következménye lesz, mint Noé kortársainak.

7.3. A tolvaj

Jézus azt mondja a tanítványoknak Máté beszámolója szerint, hogy: „*Gondoljatok arra, ha tudná a ház ura, hogy mikor jön el éjjel a tolvaj, akkor virrasztana, és nem hagyná, hogy betörjenek a házába.*” (Mt 24,43). Ismét egy rövid példával fejezi ki Jézus azt, hogy váratlan lesz a prófécia beteljesedése, ezért lényeges, hogy a tanítványok készen álljanak. Russell így kommentálja ezt a verset: „*There is no introduction of a new topic at the forty-third verse of the twenty-fourth chapter of St. Matthew: no transition to another catastrophe, or another coming different from those of which He had all along been speaking*”⁸⁸. Jogos tehát az észrevétel, és fontos is kiemelni, hogy mikor ezt a példát hozza Jézus, még mindig szorosan az eddigi témákhoz kapcsolódik, és az üzenete megegyezik a korábbi üzenetekkel: a tanítványoknak készen kell állniuk, mert nem tudják, hogy mikor fog mindez bekövetkezni.

7.4. A radikális preterizmus tévedései

Miután a vizsgált igeszakasz minden részével foglalkoztam, még lényeges röviden szót ejtenem arról is, hogy van olyan része a radikális preterizmusnak, amely kívül esik az ortodox keresztyén tanításon. A bevezetésben röviden foglalkoztam azzal, hogy miben tér el a radikális

⁸⁸ Russell: *The Parousia* 90 (saját fordítás: Nincs semmilyen bevezetése egy új témának a Mt 24,43-ban: nincs átmenetel egy másik katasztrófába, vagy egy másik eljövételbe, amely különbözik attól, amiről eddig beszélt.)

és a moderált preterizmus, de ahhoz, hogy ezt minél jobban meg lehessen érteni, egy táblázatban összefoglaltam a prófécia beteljesedésével kapcsolatos meglátását a két csoportnak.⁸⁹ A dolgozatban az Olajfák hegyén elmondott beszédnek azon részét elemeztem, amely mind a három szinoptikusban szerepel (Mt 25 bár a prófécia részét képi a preterista értelmezők szerint, ezzel nem foglalkoztam), és ezen szakasz során nem merült fel több olyan kérdés is, amely meghatározza a kétfajta preterizmus közti különbséget. Ilyen a test feltámadásának kérdése, amely meghatározó annak tekintetében, hogy a radikális preterizmust az ortodox keresztyén tanításon belülnek tekintjük-e. Fontos kiemelni, hogy az eddig kifejtett magyarázatok során, mikor a preterista jelzőt használtam, azt jogosan használtam általánosan, hiszen a tárgyalt kérdésekben a moderált és a radikális preteristák is egyetértenek. Mivel tehát a moderált ágazat elfogadja, hogy vannak olyan prófécia, amelyek a történelem végén fognak beteljesedni, ezért fontos azt is kiemelni, hogy a moderált preterista értelmezés nem egyezik meg azzal az értelmezéssel, amely a tárgyalt igeszakaszt kétszer beteljesülőnek tekinti (egyszer Kr.u. 70-ben és egyszer a történelem végén). A kettő között az a lényegi különbség, hogy minden preterista elfogadja azt, hogy az Olajfák hegyén elhangzott prófécia kizárólag Jeruzsálem pusztulására vonatkozott, viszont a moderált álláspontot képviselők úgy látják, hogy az Újszövetség más próféciai nem erre utalnak, hanem a történelem végére. Ezzel ellentétben a radikális preteristák nem fogadják el, hogy van olyan újszövetségi prófécia, amely még ne következett volna be.

Letisztázva tehát ezt a lényeges különbségtételt, fontos még foglalkozni azzal, hogy a radikális preterizmus milyen olyan álláspontokat is képvisel, amely nem összeegyeztethető az ortodox keresztyénséggel. Ezek közül talán a legfontosabb a feltámadás. Itt elsődlegesen az 1Kor 15 kerül tárgyalásra, amely a radikális preteristák értelmezése szerint nem a test feltámadására utal, hanem valamilyen spirituális feltámadásra.⁹⁰ Russell ezen téma értelmezése során arra alapozza magyarázatát, hogy Pál szintén egy időbeli utalást tesz akkor, mikor azt mondja, hogy „*nem fogunk ugyan mindnyájan meghalni, de mindnyájan el fogunk változni*” (1Kor 15,51), és ezen konkrétan a korinthusi gyülekezetet és saját magát érti, nem a mindenkor keresztyén olvasót.⁹¹ Látjuk tehát, hogy hasonló észrevételeket tesz, mint az Olajfák hegyén elmondott beszéd értelmezésénél, viszont itt már nem áll érvként mellette az ószövetségi profetikus nyelvezet, sem más történeti tényezők. Amennyiben valóban igaz lenne Russell állítása, és itt Pál magára és a korinthusiakra vonatkoztatta mindezeket, és így használta ezt az

⁸⁹ 4. függelék.

⁹⁰ Russell: *The Parousia* 206-210.

⁹¹ Russell: *The Parousia* 210.

időkeretet, akkor azt kellene mondani, hogy ez a spirituális feltámadás bekövetkezett már Pál halálakor, még a jeruzsálemi templom pusztulása előtt. Természetesen ezt nem pártolja Russell és sokkal inkább abba az irányba tolja el érvelését, hogy itt a „mi” alatt Pál nem érti magát, hanem csak a korinthusi gyülekezet egyes tagjait – ez viszont jogosan veti fel a kérdést, hogy milyen okból nem vonatkozik a levél mindenkori keresztyén olvasója számára. Ezen téves meglátások mellett a radikális preterista értelmezés úgy látja, hogy itt egy rejtett, csupán spirituális feltámadásról beszél az apostol.

Ezzel két probléma is van: egy logikai és egy teológiai. A logikai probléma az, hogy itt egy olyan érvelést olvasunk, amit sem bizonyítani sem cáfolni nem lehet, mivel nem igényel empirikus bizonyítékot. Úgy beszél a spirituális feltámadásról, mint ami rejtett és titkos, ezzel szemben Pál maga nem sejteti semmilyen módon, hogy valamilyen titokról lenne itt szó, hiszen a mi feltámadásunkat Krisztus feltámadásához hasonlítja, amiről a tanítványok empirikus úton is meggyőződtek. A teológiai probléma pedig az, hogy a Szentírás erőteljes hangsúlyt helyez arra is, hogy a feltámadás során nem egy másik test támad fel, hanem a fizikai testünk támad fel. Ez történt Jézus feltámadása során is, ahol az Írás kifejezetten fókuszál arra, hogy Jézus teste már nem volt a sírban, hanem valamilyen módon átváltozva, de mégis felismerhetően feltámadt. Ezek alapján tehát, amit itt Russell állít, az nem feltámadás, hanem reinkarnáció. Azt állítja, hogy a korinthusiak egy része spirituálisan egy másik lelki testbe feltámadt Kr.u. 70-ben úgy, hogy közben a fizikai testük is létezett tovább. Ez nem egyezik meg azzal a jelentéssel, amellyel az Újszövetség a feltámadást használja, hanem sokkal inkább egy reinkarnációs elméletet jelent.⁹² Természetesen ezek mellett elengedhetetlen azt is kiemelni, hogy egy ilyen elmélet a „feltámadás” jelentéséről messze áll az ősegyházi hittételektől is.⁹³ Az Apostoli hitvallás is kifejezett hangsúlyt tesz a *carnis resurrectionem*-re, a test feltámadására, amely a hitvallás korábbi tartalma alapján nem Jézus testére, hanem a mi testünkre értendő. Ezt látva, a moderált preteristák jogosan nevezik eretnekségnek a radikális preterizmusnak ezen elgondolását.

Ezen téma kapcsán fontos kiemelni, hogy dolgozatom során több olyan teológusra is hivatkoztam, akik preterista álláspontot képviselnek az Olajfák hegyén elmondott prófécia kapcsán, viszont Russell kivételével mindegyik hivatkozott magyarázó a moderált preterista értelmezéssel ért egyet, és elveti a test feltámadásának tagadását. Én magam is elzárkózom a radikális preterista értelmezéstől, és azt eretnekségnek tekintem a felsorolt érvek miatt.

⁹² R. C. Sproul: *Last Days According to Jesus* 120-124.

⁹³ Természetesen az ősegyház hitvallása nem megegyező tekintélyű a Szentírás állításaival, de az azokkal ellentétes teológiai meglátásnál segíthet újra átgondolni, hogy helyes-e az értelmezés.

8. ÖSSZEGZÉS

A dolgozatban megvizsgáltam az Olajfák hegyén elhangzó próféciát, és annak preterista értelmezését igyekeztem mérlegelni. A témák szerint csoportosított elemzés elősegítette azt, hogy a hosszabb ígeszakaszt rövidebb részekre bontva lehessen magyarázni és így konklúzióra jutni.

A vizsgált szakasz közvetlen környezete erőteljes érveket szolgáltat arra, hogy a prófécia a jeruzsálemi templom pusztulására vonatkozott. Ezt támasztja alá Jézus megelőző jövendölése és a tanítványok kérdése is. Így tehát az előzmények alapján jogos Russell felvetése, mely szerint a kontextus elsődlegesen Jeruzsálemre összpontosítja az olvasó figyelmét.

A Jézus által használt időintervallum, amely a „nemzedékekkel” kapcsolatban előkerült, megalapozottnak látszik. Egyértelmű az a következtetés, hogy itt a „nemzedék” kifejezés jelentése nem bővíthető, és Jézus kifejezetten arra utalt, hogy a bekövetkezés még a vele együtt élő nemzedék elmúlása előtt meg fog történni.

A pogányok ideje magával hozza azt a következményt is, hogy Jézus és az első századi zsidóság tagjai egyértelműen gondolkodott több korszakban. Ez a gondolkodás nem állt messze az akkori elképzeléstől, és így jogos ezt figyelembe venni a tanítványok kérdésének értelmezése során is, hiszen így a „zsidók korszakának” vége válik a legérthetőbb magyarázattá. Ez tehát ismét azt mutatja, hogy a Jézus által prófétált esemény a zsidók korszakának végére és így a jeruzsálemi templom pusztulására utalt.

Lényeges kiemelni az összegzés során azt is, hogy azok az események, amelyeket Jézus úgy sorol fel, mint amelyek előjelei lesznek az utolsó időknek, azok több történeti leírás alapján is bekövetkeztek az első században. Ezek a bekövetkező előjelek alátámasztják azt, hogy nem csak az előjeleknek kellett teljesülniük, hanem annak is, amire Jézus „vég”-ként utalt.

Az utolsó idők kapcsán lényeges kiemelni azt is, hogy a preterista értelmezés számára legnagyobb kihívást jelentő kifejezés, az „Emberfia megjelenése” is könnyen belehelyezhető abba a nyelvezetbe, amely meghatározta az ószövetségi prófeciákat. A „pusztító utálatosság” jelenlétére vonatkozó történeti leírások alapot nyújtanak arra, hogy a vég elkezdődését beteljesedettnek tekintsük, és így az asztronómiai jelek profetikus nyelvezetben való értelmezését preferáljuk. Ez pedig azzal a következtetéssel kell járjon, hogy ezek is bekövetkeztek Kr.u. 70-ben, és az Emberfia megjelenése annak a nyilvánvalóságára utalt, hogy a megváltás egyedüli útja Krisztus, hiszen nincs többé lehetőség áldozatot bemutatni a templomban.

Összegezve tehát a tárgyalt igeszakasz értelmezése során minden vers kapcsán kijelenthető, hogy az első századi beteljesedés megtörtént, és így a vizsgált prófécia is bekövetkezettként kell tekinteni. Ez azt is magával hozza, hogy a szakasz értelmezésénél nem kell keresni még jövőbeli beteljesedést, hanem az olvasónak arra kell fordítania a tekintetét, hogy Krisztus, a főpróféta, tökéletesen megjövendölte a templom pusztulását és a „zsidó korszakának” végét. Így pedig a prófécia már nem Albert Schweitzer parúzia-késés elméletének szolgálatát alapot, hanem sokkal inkább megalapozza, hogy Krisztus szavai megbízhatók voltak. Azzal szemben, hogy Jézus kríziseken ment volna keresztül, és csak a Golgotán realizálta volna, hogy tévesen várta a közeli visszajövetelét⁹⁴, Ő tökéletesen prófétált, és valóban nyilvánvalóvá lett, hogy a „zsidók korszaka” véget ért, és betelt a „pogányok ideje”.

⁹⁴ Albert Schweitzer: *The Quest of the Historical Jesus: A Critical Study of Its Progress from Reimarus to Wrede*, ford.: W. Montgomery, New York, Macmillan, 1956.

1. Az Olajfák hegyén elmondott beszéd Máté, Márk és Lukács evangéliumában (RÚF)⁹⁵

Mt 24,1-44	Mk 13,1-37	Lk 21,5-36
¹Amikor Jézus kijött a templomból, és tovább akart menni, odaléptek hozzá a tanítványai, hogy megmutassák neki a templom épületeit. ²Ő azonban így szólt hozzájuk: Látjátok mindezt? Bizony mondom nektek, <i>nem marad itt kő kövön, amit le ne rombolnának.</i> ³Amikor Jézus az Olajfák hegyén ült, odamentek hozzá tanítványai külön, és ezt kérdezték: <i>Mondd meg nekünk, mikor lesz ez, és mi lesz a jele a te eljövetelednek és a világ végének?</i> ⁴Jézus így válaszolt nekik: Vigyázzatok, nehogy valaki <i>megtéveszzen titeket!</i> ⁵Mert sokan jönnek majd az én nevemben, és ezt mondják: Én vagyok a Krisztus! – és sokakat megtévesztenek. ⁶Fogtok hallani <i>háborúkról</i>, és hallotok <i>háborús híreket</i>. Vigyázzatok, <i>ne rémüljete meg</i>, mert ennek meg kell lennie, de ez még nem a vég. ⁷Mert <i>nemzet nemzet ellen</i> és ország ország ellen támad, éhínségek és földrengések lesznek mindenfelé. ⁸De mindez a vajúdás kínjainak kezdete. ⁹Akkor átadnak titeket kínvallatásra, megölnék benneteket, és gyűlöl titeket minden nép az én nevemért.	¹Amikor Jézus kiment a templomból, egyik tanítványa így szólt hozzá: Mester, nézd, mekkora kövek és mekkora épületek! ²Jézus ezt mondta neki: Látod ezeket a nagy épületeket? <i>Nem marad itt kő kövön, amit le ne rombolnának.</i> ³Amikor az Olajfák hegyén ült, a templommal átellenben, maguk között megkérdezte tőle Péter, Jakab, János és András: ⁴<i>Mondd meg nekünk, mikor történnek meg ezek, és mi lesz annak a jele, hogy mindez beteljesedik?</i> ⁵Jézus pedig így kezdett beszélni hozzájuk: Vigyázzatok, hogy senki <i>meg ne téveszzen titeket!</i> ⁶Sokan jönnek majd az én nevemben, és azt mondják: Én vagyok! – és sokakat megtévesztenek. ⁷Amikor pedig <i>háborúkról</i> és <i>háborús hírekről</i> hallotok, <i>ne rémüljete meg</i>: ennek meg kell történnie, de ez még nem a vég. ⁸Mert <i>nemzet nemzet ellen</i> és ország ország ellen támad, mindenfelé földrengések és éhínségek lesznek: ez csak a vajúdás kínjainak kezdete. ⁹Ti pedig vigyázzatok magatokra: mert bíróságoknak adnak át titeket, zsinagógákban vernek meg, helytartók és királyok elé állítanak énért, tanúbizonyságot nekik.	⁵Amikor némelyek azt mondták a templomról, hogy az gyönyörű kövekkel és fogadalmi ajándékokkal van díszítve, ő így szólt: ⁶Jönnek majd napok, amikor ezekből, amiket itt láttok, <i>nem marad kő kövön, amit le ne rombolnának.</i> ⁷Ekkor azt kérdezték tőle: <i>Mester, mikor lesz ez, és mi lesz annak a jele, hogy ez megtörténik?</i> ⁸Ő pedig így válaszolt: Vigyázzatok, hogy <i>meg ne téveszsenek titeket!</i> Mert sokan jönnek majd az én nevemben, és azt mondják: Én vagyok! – meg azt: Eljött az idő! De ti ne kövessétek őket! ⁹Amikor pedig <i>háborúkról</i> és <i>lázadásokról</i> hallotok, <i>ne rettenjete meg</i>, mert ezeknek előbb meg kell történniük, de ez még nem a vég. ¹⁰Azután így folytatta: <i>Nemzet nemzet ellen</i> és ország ország ellen támad, ¹¹mindenfelé nagy földrengések, járványok és éhínségek lesznek, rettenetes dolgok történnek, és hatalmas jelek tűnnek fel az égen. ¹²De mindezek előtt kezet emelnek rátok, és üldöznek titeket, átadnak benneteket a zsinagógáknak, és börtönbe vetnek, királyok és helytartók elé vezetnek titeket az én nevemért. ¹³De ez alkalom lesz nektek a tanúságtételre.

⁹⁵ 1. függelék: a három szinoptikus evangélium saját készítésű szinopszisa

¹⁰Akkor sokan eltántorodnak, elárulják és meggyűlölik egymást. ¹¹Sok hamis próféta támad, és sokakat megtévesztenek. ¹²Mivel pedig megsokasodik a gonoszság, sokakban meghidegül a szeretet. ¹³De aki mindvégig kitart, az üdvözülni fog. ¹⁴Isten országának ezt az evangéliumát pedig hirdetik majd az egész világon, bizonyosságul minden népnek; és akkor jön el a vég. ¹⁵Amikor tehát meglátjátok, hogy „a pusztító utálatosság” ott áll a szent helyen – erről beszélt Dániel próféta, aki olvassa, értse meg! –, ¹⁶akkor azok, akik Júdeában lesznek, meneküljenek a hegyekbe, ¹⁷aki a ház tetején lesz, ne szálljon le, hogy kihozzon valamit, ¹⁸és aki a mezőn lesz, ne térjen vissza, hogy elhozza felsőruháját. ¹⁹Jaj a terhes és a szoptató anyáknak azokban a napokban! ²⁰Imádkozzatok, hogy ne kelljen sem télen, sem szombaton menekülnötök. ²¹Mert olyan nagy nyomorúság lesz akkor, amilyen nem volt a világ kezdete óta mostanáig, és nem is lesz soha. ²²Ha nem rövidítenének meg azok a napok, nem menekülne meg egyetlen halandó sem, de a	¹⁰Előbb azonban minden nép között hirdetni kell az evangéliumot. ¹¹Amikor pedig elhurcolnak és átadnak titeket, ne aggódjatok előre, hogy mit mondjátok, hanem azt mondjátok, ami megadatik nektek abban az órában, mert nem ti vagytok, akik szóltok, hanem a Szentlélek. ¹²Akkor majd testvér a testvérét, apa a gyermekét adja halálra, gyermekek támadnak szüleik ellen, és megölik őket, ¹³és mindenki gyűlöli majd titeket az én nevemért; de aki mindvégig kitart, az üdvözülni fog. ¹⁴Amikor pedig meglátjátok, hogy a „pusztító utálatosság” ott áll, ahol nem volna szabad – aki olvassa, értse meg! –, akkor azok, akik Júdeában lesznek, meneküljenek a hegyekbe, ¹⁵aki a ház tetején lesz, ne szálljon le, és ne menjen be, hogy kihozzon valamit a házából, ¹⁶és aki a mezőn lesz, ne térjen vissza, hogy elhozza felsőruháját! ¹⁷Jaj a terhes és a szoptató anyáknak azokban a napokban! ¹⁸Imádkozzatok, hogy ne télen legyen ez, ¹⁹mert azokban a napokban olyan nyomorúság lesz, amilyen az Isten által teremtet világ kezdete óta egészen mostanáig nem volt, és nem is lesz soha. ²⁰És ha az Úr nem rövidítette volna meg azokat a napokat, nem menekülne meg egyetlen halandó sem; a választottakért azonban,	¹⁴Határozzatok el szívetekben, hogy nem gondoltok előre a védekezésre, ¹⁵mert én adok nektek szájat és bölcsességet, amelynek nem tud ellenállni vagy ellene mondani egyetlen ellenfeletek sem. ¹⁶Kiszolgáltatnak titeket még a szülők, testvérek, rokonok és barátok is, egyeseket meg is ölnék közületek, ¹⁷és mindenki gyűlöli majd titeket az én nevemért. ¹⁸De egyetlen hajszál sem vész el a fejeteokről. ¹⁹Állhatatosságotokkal nyeritek meg majd a lelketeket. ²⁰Amikor pedig látjátok, hogy Jeruzsálemet ellenséges seregek kerítik be, akkor tudjátok meg, hogy elközelített annak pusztulása. ²¹Akkor azok, akik Júdeában vannak, meneküljenek a hegyekbe, és akik a városban vannak, menjenek ki onnan, akik pedig vidéken vannak, ne menjenek be oda. ²²Mert ezek a bosszúállás napjai, hogy beteljesedjék mindaz, ami meg van írva. ²³Jaj azokban a napokban a terhes és a szoptató anyáknak, mert nagy nyomorúság szakad a földre és harag erre a népre.
---	---	---

választottakért megrövidítettek azok a napok. ²³Akkor, ha valaki ezt mondja nektek: Íme, itt a Krisztus vagy amott – ne higgyétek el! ²⁴Mert hamis krisztusok és hamis próféták támadnak majd, nagy jeleket és csodákat tesznek, hogy így megtévezzék, ha lehet, a választottakat is. ²⁵Íme, előre megmondtam nektek. ²⁶Ha tehát azt mondják nektek: Íme, a pusztában van – ne menjete ki! Íme, a belső szobákban van – ne higgyétek el! ²⁷Mert ahogyan a villámlás keletről támad, és ellátszik nyugatig, úgy lesz az Emberfiának az eljövetele is. ²⁸Ahol a tetem, oda gyűlnek a saskeselyűk. ²⁹Közvetlenül ama napok nyomorúsága után pedig <i>a nap elsötétedik</i>, a hold nem fénylik, a csillagok lehullanak az égről, és az egek tartóoszlopai megrendülnek. ³⁰És akkor feltűnik az Emberfiának jele az égen, akkor jajgat a föld minden nemzetsége, és meglátják az Emberfiát eljönni az ég felhőin nagy hatalommal és dicsőséggel. ³¹És ő elküldi angyalait nagy harsonaszóval, és összegyűjtik az ő választottait a négy égtáj felől, az ég egyik sarkától a másik sarkáig. ³²<i>Tanuljatok a fügefa példájából:</i> amikor már zsendül az ága, és levelet hajt, tudjátok, hogy közel van a nyár. ³³Így ti is, amikor látjátok mindezt, tudjátok, hogy közel van ő, az ajtó előtt!	akiket magának kiválasztott, megrövidítette azokat a napokat. ²¹Ha valaki akkor ezt mondja nektek: Íme, itt a Krisztus! – vagy: Íme, ott van – ne higgyétek! ²²Mert hamis krisztusok és hamis próféták támadnak majd, jeleket és csodákat tesznek, hogy így megtévezzék, ha lehet, a választottakat. ²³Ti azonban vigyázzatok: előre megmondtam nektek mindent! ²⁴Azokban a napokban pedig, ama nyomorúság után, <i>a nap elsötétedik</i>, és a hold nem fénylik, ²⁵és a csillagok lehullanak az égről, és az egek tartóoszlopai megrendülnek. ²⁶És akkor meglátják az Emberfiát eljönni a felhőkön, nagy hatalommal és dicsőséggel. ²⁷És akkor elküldi az angyalokat, és összegyűjti választottait a négy égtáj felől, a föld szélétől az ég határáig. ²⁸<i>Tanuljatok a fügefa példájából:</i> amikor már zsendül az ága, és levelet hajt, tudjátok, hogy közel van a nyár. ²⁹Így ti is, amikor meglátjátok, hogy ezek történnek, tudjátok meg, hogy közel van ő, az ajtó előtt!	²⁴Kardélre hánnyák és fogságba viszik őket mindenféle nép közé, és pogányok tapossák Jeruzsálemet, amíg be nem telik a pogányok ideje. ²⁵<i>És jelek lesznek a napban, a holdban és a csillagokban,</i> a földön pedig a tenger zúgása és háborgása miatt kétségbeesnek a népek tanácstalanságukban. ²⁶Az emberek megdermednek a félelemtől és annak sejtésétől, ami az egész földre vár, mert az egek tartóoszlopai megrendülnek. ²⁷És akkor meglátják az Emberfiát eljönni a felhőben nagy hatalommal és dicsőséggel. ²⁸Amikor pedig ezek elkezdődnek, egyenesedjete fel, és emeljéte fel a fejeteket, mert közeledik a megváltásotok. ²⁹Mondott nekik egy példázatot is: <i>Nézzéte meg a fügefát</i> és a fákat mind! ³⁰Amikor látjátok, hogy már kihajtottak, magatoktól is tudjátok, hogy már közel van a nyár. ³¹Így ti is, amikor látjátok, hogy mindezek bekövetkeznek, tudjátok meg: közel van az Isten országa.
--	--	---

³⁴Bizony mondom nektek, hogy <i>nem múlik el ez a nemzedék addig, amíg mindez meg nem történik.</i> ³⁵Az ég és a föld elmúlik, de az én beszédeim nem múlnak el. ³⁶Azt a napot pedig és azt az órát senki nem tudja, sem az ég angyalai, sem a Fiú, hanem csak az Atya egyedül. ³⁷Mert ahogyan Nőé napjaiban történt, úgy lesz az Emberfia eljövetele is. ³⁸Mert amiképpen azokban a napokban, az özönvíz előtt, ettek, ittak, házasodtak és férjhez mentek egészen addig a napig, amelyen Nőé bement a bárkába, ³⁹és semmit sem sejtettek, míg el nem jött az özönvíz, és mindnyájukat el nem sodorta, úgy lesz az Emberfiának eljövetele is. ⁴⁰Akkor ketten lesznek a mezőn, az egyik felvétetik, a másik otthagytatik, ⁴¹két asszony örül a kézimalommal, az egyik felvétetik, a másik otthagytatik. ⁴²Vigyázzatok tehát, mert nem tudjátok, hogy melyik órában jön el a ti Uratok! ⁴³Gondoljatok arra, ha tudná a ház ura, hogy mikor jön el éjjel a tolvaj, akkor virrasztana, és nem hagyná, hogy betörjenek a házába. ⁴⁴Ezért legyetek ti is készen, mert abban az órában jön el az Emberfia, amelyikben nem is gondoljátok!	³⁰Bizony mondom nektek, hogy <i>nem múlik el ez a nemzedék, amíg mindez meg nem történik.</i> ³¹Az ég és a föld elmúlik, de az én beszédeim nem múlnak el. ³²Azt a napot viszont vagy azt az órát senki nem tudja, sem az angyalok az égben, sem a Fiú, hanem csak az Atya. ³³Vigyázzatok, virrasszatok! Mert nem tudjátok, mikor jön el az az idő. ³⁴Amint az útra kelő ember is, amikor elhagyja házat, megbízza szolgálait, mindegyiket a maga feladatával, az ajtóőrnek is megparancsolja, hogy vigyázzon. ³⁵Vigyázzatok tehát, mert nem tudjátok, mikor tér vissza a ház ura; este vagy éjfélkor, kakasszóra vagy reggel; ³⁶ha váratlanul megérkezik, nehogy alva találjon titeket! ³⁷Amit pedig nektek mondom, azt mindenkinek mondom: Vigyázzatok!	³²Bizony mondom nektek: <i>nem múlik el ez a nemzedék addig, amíg mindez meg nem lesz.</i> ³³Az ég és a föld elmúlik, de az én beszédeim nem múlnak el. ³⁴Vigyázzatok magatokra, nehogy szívetek elnehezdedjék mámortól, részegségtől vagy a megélhetés gondjaitól, és hirtelen leljen meg titeket az a nap, ³⁵mint valami csapda, mert rá fog törni mindazokra, akik a föld színén laknak. ³⁶Legyetek tehát éberek, és szüntelen könyörögjete, hogy legyen erőtök kimenekülni mindazokból, amik történni fognak, és hogy megállhassatok az Emberfia előtt.
---	--	--

2. Az utolsó idők közelsége az evangéliumokban és a levelekben⁹⁶

Evangéliumok	
Mt 10,23b	Bizony mondom nektek: még végig sem járjátok Izráel városait, mire eljön az Emberfia.
Mt 26,64	Jézus így felelt: Te mondtad. Sőt, azt mondom nektek: mostantól fogva meglátjátok az Emberfiát, amint a Hatalmas jobbján ül, és eljön az ég felhőin.
Páli levelek	
Rm 13,11-12a	Ezenfelül tudjátok, hogy az idő sürget: ideje már az álomból felébrednetek, mert most közelebb van hozzánk az üdvösség, mint amikor hívőkké lettünk. Az éjszaka múlik, a nappal pedig már közel van.
1Kor 7,31	és akik a világ javaival élnek, mintha nem élnének vele, mert a világ látható alakja elmúlik.
1Kor 10,11	Mindez pedig példaképpen történt velük, és figyelmeztetésül íratott meg nekünk, akik az utolsó időkben élünk.
Fil 4,5	A ti szelídségeitek legyen ismert minden ember előtt! Az Úr közel!
Katolikus levelek	
Jak 5,8-9	Legyetek tehát ti is türelemmel, és erősítsétek meg a szíveteket, mert az Úr eljövetele közel van. Ne panaszkodjatok, testvéreim, egymásra, hogy el ne ítéltessetek! Íme, a bíró az ajtó előtt áll.
1Pt 4,7	Mindennek a vége pedig már közel van: legyetek tehát bölcssek és józanok, hogy imádkozhassatok.
1Jn 2,18	Gyermekeim, itt az utolsó óra, és amint hallottátok, hogy antikrisztus jön, és íme, most sok antikrisztus jelent meg: ebből tudjuk, hogy itt az utolsó óra.

3. Az „utolsó idők” jelei⁹⁷

	Máté 24	Márk 13	Lukács 21
Hamis krisztusok	5	6	8
Háborúk és háborús hírek	6	7	9
nemzet nemzet ellen	7	8	10
ország ország ellen	7	8	10
éhínségek	7	8	11
járványok	7	8	11
földrengések	7	8	11
tanítványok üldözése	9-10	9,11-13	12-17
eltántorodások	10		
hamis próféták	11		
megsokasodik a gonoszság	12		
evangélium hirdetése a világon	14	10	
pusztító utálatosság	15	14	20
nagy megpróbáltatás	21	19	23
asztronómiai jelenségek	29	24-25	25

4. Különbség a preteristák között⁹⁸

	Radikális preterizmus		Moderált preterizmus	
	Kr.u. 70.	A történelem végén	Kr.u. 70.	A történelem végén
Krisztus eljövetele (parúzia)	igen	nem	igen	igen
Feltámadás és nagy nyomorúság	igen	nem	nem	igen
az ÚR napja	igen	nem	igen	igen
ítélet	igen	nem	igen	igen

⁹⁶ 2. függelék – Gary DeMar felsorolása alapján.

⁹⁷ 3. függelék – R. C. Sproul felsorolása alapján.

⁹⁸ 4. függelék – R. C. Sproul: *The Last Days According to Jesus* 118.

ALBRIGHT, W. F. és Mann, C. S.: *Matthew: Introduction, Translation, and Notes*, Anchor Bible, ed. W. F. Albright és David Noel Freedman, Garden City, Doubleday, 1971.

CONYBEARE, W. J. és J. S. Howson: *The Life and Epistles of St. Paul*, Grand Rapids, Eerdmans Publishing Co., 1999.

COOPER, Barry: *Preterism*. hallgatható és olvasható: <https://www.ligonier.org/podcasts/simply-put/preterism> (utolsó letöltés: 2024.10.16.)

DAVIES W. D. és ALLISON D. C.: *The Gospel of Matthew 1-7 International Critical Commentary*, London, T&T Clark Ltd, 2006.

DEMAR, Gary: *Last Days in Madness: The Folly of Trying to Predict When Christ Will Return*, Brentwood, TN: Wolgemuth & Hyatt, 1991.

EUSZEBIOSZ: *Caesareai Euszebiosz egyháztörténete*, ford: Baán István, Budapest, Szent István Társulat, 2020.

FLAVIUS, Josephus: *A zsidó háború*, ford.: Dr. Révay József, Budapest, Káldor György Könyvkiadóvállalat, Budapest, 1948.

FLAVIUS, Josephus: *A zsidók története*, ford.: Dr. Révay József, Budapest, Renaissance Kiadás, 1946.

FLAVIUS, Josephus: *Flavii Josephi Opera*, Ed.: Benedictus Niese, 7 köt. Berlin, 1885-1895.

FRANCE, R. T.: *The Gospel of Mark in: The New International Greek Testament Commentary*, Grand Rapids, Eerdmans Publishing Co., 2002.

FRANCE R. T.: *The Gospel of Matthew New International Christian Commentary*, Grand Rapids, Eerdmans Publishing Co., 2007.

FREEMAN, Hobart E.: *An Introduction to the Old Testament Prophets*, Chicago, Moody, 1968.

GENTRY, Kenneth L. Jr.: *A preterist view of Revelation in: Four views on the Book of Revelation*, Grand Rapids, Zondervan, 1998.

GYÖRKÖSY Alajos: *Latin-magyar szótár*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1996.

HAGNER, Donald A.: *Matthew 1-13 (WBC)*, Dallas, Word, Incorporated, 1993.

HAGNER, Donald A.: *Matthew 14-28 (WBC)*, Dallas, Word, Incorporated, 1993.

KÁLVIN János: *Evangéliumi harmónia: Máté, Márk és Lukács evangéliumának magyarázata III.*, ford.: Buzogány Dezső, Budapest, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 2020.

KIMBALL, William R.: *What the Bible Says about The Great Tribulation*, New Jersey, Presbyterian and Reformed, 1984.

- LANE, William L.: *The Gospel of Mark in: The New International Commentary on the New Testament*. Grand Rapids, Eerdmans Publishing Co., 1974.
- LANGE, John Peter: *The Gospel According to Matthew*, online elérhető változat: <https://archive.org/details/gospelaccordingt00lang/page/356/mode/2up> (utolsó letöltés: 2024.10.09.)
- LUZ, Ulrich: *Das Evangelium nach Mattheus, Evangelisch-Katolischer Kommentar zum Neuen Testament*, EKK I/3, Zürich, Benziger Verlag, 1997.
- MARSHALL, I. Howard: *The Gospel of Luke: A Commentary on the Greek Text in: New International Greek Testament Commentary*, Grand Rapids, Eerdmans Publishing Co., 1978.
- NEANDER, Augustus: *The Life of Jesus Christ in its Historical Connexion and Historical Development*, 3d ed., ford.: John McClintock és Charles E. Blumenthal, New York, Harper, 1849.
- NOLLAND John: *Luke 1-9:20 (WBC)*, I. kötet, Dallas, Word Inc., 1989.
- NOLLAND John: *Luke 18:35-24:53 (WBC)*, III. kötet, Dallas, Word Inc., 1993.
- PORTER, S.E.: *Idioms of the Greek New Testament*. 2nd ed., Sheffield, JSOT, 1994.
- RIDDERBOS, Herman: *The Coming of The Kingdom*, trans: H. de Jongste, ed. Raymond O. Zorn, Philadelphia, Presbyterian and Reformed, 1962.
- RIDDERBOS, Herman: *Paul: An Outline of His Theology*, Grand Rapids, Eerdmans Publishing Company, 1975.
- RUSSELL, Bertrand: *Why I am not a Christian: And Other Essays on Religion and Related Subjects*, ed. Paul Edwards, London, Allen & Unwin, 1957.
- RUSSELL, James Stuart: *The Parousia: A Study of the New Testament Doctrine of Our Lord's Second Coming*, Ada, Baker Book House, 1985.
- SCHWEITZER, Albert: *The Quest of the Historical Jesus: A Critical Study of Its Progress from Reimarus to Wrede*, ford.: W. Montgomery, New York, Macmillan, 1956.
- SPROUL, Richard Charles: *The Last Days According to Jesus*, Ada, Baker Books, 2015.
- STIER, Rudolf: *The Words of the Lord Jesus, vol II.*, ford.: William B. Pope, London, T&T Clark, 1866.
- TRENCH, Richard Chenevix: *Synonyms of the New Testament* 8. ed., London, Macmillan and Co., 1876.
- VARGA Zsigmond: *Görög-magyar szótár az Újszövetség irataihoz*, Budapest, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 2020.